

RAJAMÄEN POJAT

ensimmäinen kisällilauluryhmä

Työväenkulttuuri talteen ja eläväksi –hanke
Tipi Tuovinen 2016

SISÄLLYS

Saatesanat.....	3
Kisällilaulun synty Suomessa.....	4
Millaiseen ilmapiiriin kisällilaulu syntyi 1920-luvulla?	5
Yhteisrintamataktiikasta luopuminen	6
Rajamäen Pojat, ensimmäinen kisälliryhmä	8
Kivinokalta maailmalle	12
Konsertteja ja radioesiintymisiä.....	16
Rajamäen Poikien laulut.....	17
Rajamäen Poikien tärkeimmät tekstintekijät	20
Rajamäen Pojat ja Ohrana	32
Dallapé perustetaan 1925	40
Levytykset.....	43
LÄHTEET	45

Saatesanat

Suomalainen kisällilaulu täyttää 100 vuotta kesällä 2020.

Tavoitteenani on julkaista viimeistään tuolloin Suomalainen kisällilaulu 100 vuotta -kirja. Tämä tutkimus on ensiaskel tuohon tavoitteeseen.

Työni on osa laajempaa Työväenkulttuuri talteen ja eläväksi -hanketta. Työ on aloitettu keväällä 2016 Kansan Sivistysrahaston Työväen Sivistysliitolle myöntämän hankerahan turvin. Ensiaskel oli sodanjälkeisen kisällilaulun keräys, digitoiminen ja tallentaminen Työväen Arkistoon. Keräys jatkuu edelleen ja toivottavasti laajenee ensi vuoden alusta koskemaan myös ammattiyhdistysliikkeen ja työväen urheiluliittojen kisälliryhmiä.

Tekstejäni ovat kommentoineet mentorini, professori Mikko Sams sekä Timo Tigerstedt Työväen Arkistosta. Tyttäreni Enni Lanaeus on antanut asiaan vihkiytymättömän palautetta. Oikoluvun ja käsittämättömien lauseiden korjaamisen on suorittanut Tuula Silén. Valtavat kiitokseni.

Kansan Sivistysrahastolle kiitokset kärkihankerahoituksesta ja Työväen Sivistysliitolle tuesta ja organisoinnista.

Ilpo Saunio kirjoitti vuonna 1980 Työväen Musiikki-instituutin julkaisussa ”Mitä työväenlaulut ovat”:

”Työväenlaulut ovat tekstiensä välityksellä työväenluokan poliittista historiaa, ja työväenlaulujen kerääjä ja tutkija Timo Tuovinen onkin sattuvasti todennut, että jos kaikki työväenluokan asiakirjat sattuisivat häviämään, työväenlaulujen perusteella olisi mahdollista rekonstruoida työväenluokan historia.”

Missään osassa työväenlaulua tuo heittoni ei ole niin totta kuin kisällilaulussa.

Vantaalla 30.10.2016

Tipi Tuovinen
tipituovinen@gmail.com

Kisällilaulun synty Suomessa

1920-luvulla syntyivät ensimmäiset tanssiorkesterit ja kisällilaulu. Tanssiorkestereiden ohjelmisto tai musiikkityyli ei käy ilmi sanasta tanssiorkesteri. Bruno Laakko ja Lepakot-orkesterilla ei soundin ja ohjelmiston musiikkityylin puolesta ole paljoakaan yhteistä myöhemmän Finlanders-yhtyeen kanssa, molemmat ovat kuitenkin selkeästi suomalaisia tanssiorkestereita.

Lähes yhtä pitkä matka on kisälliryhmä Rajamäen Pojista, joita seuraava tutkimus käsittelee, 1980-luvun tunnetuimpaan kisälliryhmään Songiloon.

1920–30 -luvuilla kisälli- tai kisällitäryhmä muodostui yleisimmin 5–7 laulajasta, jotka yksiaanisesti esiintyivät yhden säestysinstrumentin (mandoliini, kitara, banjo, haitari) säestyksellä. Tekstejä kuvaavaa liikkumista lisättiin pikkuhiljaa esityksiin. 1950-luvulla ne olivat parhaimmillaan jo akrobatiaa ja pienoisiinäytelmiä. Sekaryhmiä ei ollut, tytöt ja pojat olivat omissa ryhmissään. Joskus kuitenkin ryhmät tekivät yhteisesiintymisiä.

Laulutekstit tehtiin olemassa oleviin melodioihin. Tekstien tyylin suurin vaikuttaja tuntuu olleen tuolloin muodissa ollut kuplettilaulu. Tekstit olivat ensisijaisesti ryhmille ja niiden taustayhteisöille suunnattuja, me-henkeä kasvattavia. Ensimmäisen ryhmän, Rajamäen Poikien lauluviikon 69 tekstistä 15 on päivänpoliittisesti kantaaottavaa ja 9 vanhan työväenliikkeen tyylistä taistelulaulua. Poliittista laulua heillä siis oli 35 % ohjelmistosta. Vuosina 1927–30 toimineet Helsprokeskuksen ryhmät lienevät olleet kaikkein poliittisimpia. Sodan jälkeen ilmestyi kisällilauluilmion laajenemisen myötä myös täysin epäpoliittisiakin ryhmiä. Nimimerkki ”Justeeri” (= Kauko Käyhkö) teki myyntiin kisällilaulukokoelman. Sen lauluja on voinut esittää vaikka Tapanilan VPK:n kisälliryhmä Loimuveikot.

Kisällilaulua on aiemmassa tutkimuksessa yleensä käsitelty painottaen sen kuulumista työväenlauluun, korostaen sen osuutta poliittisena agitaationa. Kisällilaulu on suurelta osin sitä, mutta myös selkeästi laajempi, suomalaiseen kansanmusiikkiin liittyvä kerrostuma. Kysymys on ollut tutkimuspainotuksesta – on tutkittu lähinnä vasemmiston poliittisten nuorisjärjestöjen ryhmien musiikkia ja usein tutkija/kirjoittaja on asettanut ihanteen, joka tutkittavien tulisi täyttää. Valtaosa alan kirjallisuutta on 1970–80 -lukujen poliittisen laulu liikkeen taistolaishegemonian ja sen jälkimaininkien sekä Neuvostoliiton aikaista.

Seuraavassa olen suhtautunut lähteisiin tarkoituksenmukaisen nelijakoisesti. Paitsi, että tämä on tutkimustekstiä, on tarkoitus antaa myös tällaista historiaa vähemmän seuranneelle kuvaa aikakaudesta. Lähdeviitteitä käytän siis seuraavasti:

- yleisesti hyväksytyt, tunnetut asiat/asiakirjat ja omat johtopäätökset ilman viitteitä
- nettiviitteitä käytän kiinnostuneille laajempiin artikkeleihin johdattelemaan
- aiempaan historian perustutkimukseen kuuluvat asiat ilmoitan kirjojen/artikkeleiden sivuviitteillä
- uusi, aiemmin alan kirjallisuudessa/tutkimuksissa esiintymätön tieto tarkoin arkisto-/haastatteluviitein

Millaiseen ilmapiiriin kisällilaulu syntyi 1920-luvulla?

Vanhan työväenliikkeen aikana työväestön kansanomainen lauluperinne oli yhteistä. Työväenhenkiset kansanlaulut olivat saaneet painetut seuraajansa, työväenhenkiset arkkiveisut. Mölykääriryhmät (ensimmäiset esittäjäkokoonpanot) ja yksittäiset kuplettilaulajat esittivät niitä ja omia laulujaan yhteisissä iltamissa.

Sisällissota teki jaon kahteen. Sotaan osallistumattomat katsoivat velvollisuudekseen pelastaa, mitä pelastettavissa on. Neuvostoliittoon paenneet punaiset perustivat Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) aseellista vallankumousta jatkamaan.¹

SKP:n sisäiset tapahtumat 1920–30 -luvuilla vaikuttivat voimakkaasti uuden laulumuodon, kisällilaulun kehitykseen.

SKP:n pääsihteerinä vuosina 1935–40 toimineen, kovasti kiistellynkin Arvo ”Poika” Tuomisen mukaan kommunistien toimintalinja tuohon aikaan jakautui ainakin kolmeen pääsuuntaan: Suomeen jääneiden ”bolseviikkien” linjaan sekä Neuvostoliiton kommunistisen puolueen välittömässä vaikutuspiirissä Moskovasta toimineiden kuusislaisten sekä Pietarista operoineiden mannerilais-rahjalaisten linjaan. Myöhempi historiantutkimus (esimerkiksi Rentola, Saarela) on osoittanut hänen arvionsa tästä asiasta oikeaksi.

Suuri osa Suomeen sisällissodan jälkeen jääneistä kommunisteista halusi toimia julkisesti. Haluttiin vallata vanhat työväenjärjestöt sosialidemokraateilta ja saada oma osa taloudellisesta kakusta: työväentaloista, lehtipainoista ja osuustoimintajärjestöistä.

Moskovasta toiminut Otto Wille Kuusisen johtama linja ajoi alun perin välitöntä revanssia valkoisesta Suomesta. Vuonna 1919 hän vietti J. Lumivuokon ja Lauri Letonmäen kanssa muutaman kuukauden illegaalina Suomessa. Tuon jälkeen Moskovan byroon kanta läheni Suomessa toimivien kantaa. Kuusinen totesi, että vallankumouksellista tilannetta ei ole. Julkisen toiminnan lisäksi Moskovan SKP halusi illegaalia, maanalaista toimintaa. Leninin teesien mukaan työväestö ottaisi vallan, kun vallankumouksellinen tilanne olisi kypsynyt.

Äkäisin ryhmä oli Pietarista toiminut mannerilais-rahjalaisten linja. He halusivat välitöntä aseellista vallankaappausta, sisällissota 2.0 käyntiin ja heti. Julkinen toiminta haluttiin lopettaa tarpeettomana luokkasopuuluna.² Tähän ryhmään samaistui noin vuodesta 1927 alkaen kommunistisen nuorison ”propagandistiliike”, ryhmittymä joka halusi käyttää kulttuuritoimintaa yleensäkin ja varsinkin lauluryhmätoimintaa välittömän vallankumouksen työvälineenä.³

Näitten poliittisten ryhmien keskinäinen kissanhännänveto valtasuhteista muutti äkkinäisestäikin suhtautumista omiin tovereihin ja sosialidemokraatteihin. Varsinkin tämä tuli esiin suhtautumisessa välimaastossa liikkuviin erilaisiin ”hoipertelijoihin” ja ”opportunisteihin”. Mannerilais-rahjalaisia hoipertelijat puolestaan nimittelivät ”äkkivääriksi” tai ”heilujiksi”.⁴

¹ Saunio-Tuovinen: Edestä aatteen. Tammi 1978 s. 16–26

² Tuominen: Tarvitaanko Suomessa vallankumousta. Tammi 1974 s. 65–66

³ Saarela: Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930. SKS 2008 s. 725

⁴ Saarela: Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930. SKS 2008 s. 743–744

Vuonna 1922 Poika Tuominen ja heti perään seuraavana vuonna koko Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen (SSTP, kommunistien julkinen siipi Suomessa) johto, kansanedustajat ja toimihenkilöt pidätettiin ja tuomittiin Tammisaareen. Tämä jätti valtatyhjiön mannerilais-rahjalaisten täyttää. He lähettivät Poika Tuomisen aiemmin Suomesta poistaman Kullervo Mannerin vaimon Hanna Malmin takaisin Suomeen vallankumousta jouduttamaan. Toverit mahtuivat samaan puolueeseen, mutta eivät samaan maahan. Tuominen kertoo:

”...vuoden 1921 loppuun mennessä oli päästy julkisessa työssä hyvin pitkälle, oli vallattu... ammatti- ja monet työväen joukkojärjestöt. Kuusislainen liike ja Sosialistinen työväenpuolue elivät voimansa päiviä... Kuusislaisten johtajien vangitseminen avasi mannerilais-rahjalaisille vapaan temmellyskentän. He saivat haltuunsa Sosialistisen työväenpuolueen ja Suomen Ammattijärjestön... SKP:n Pietarissa oleva johto lähetti puolueen silloisen puheenjohtajan Kullervo Mannerin vaimon Hanna Malmin... toteuttamaan valtaohjelmaa... Olinkin pannut 1921 SKP:n neljännessä puoluekokouksessa suostumukseni ehdoksi SKP:n keskuskomiteaan ja Suomen toimiston johtajaksi, että Hanna Malm on kutsuttava pois Suomesta, koska en minä eikä kukaan meidän puolueemme henkilöistä tullut toimeen hänen kanssaan...”⁵

Vuoden 1922 vaaleihin valmistauduttaessa sosialidemokraatit ja kommunistit olivat vielä molemmat molempien suuntien mielestä vasemmistoa, ainakin periaatteessa samalla puolella porvaristoa vastaan. Seuraavissa ennen aikaisissa 1924 vaaleissa tilanne oli jo muuttunut. Lakkausetun SSTP:n tilalle kommunistien vaalikoneeksi nousi Sosialistisen työväen ja pienviljelijöiden vaaliliitto ja linjanveto tiukentui.⁶

Tämä vaikutti osaltaan kommunistien ”oikeisto-opportunistisen” linjan kannanottoihin ja toimintaan. Joulukuussa 1929 kommunistien ”hoipertelijat” järjestäytyivät Suomen työväestön vasemmistoryhmäksi. He olivat SKP:ssä toimineita henkilöitä ja ryhmiä, jotka kieltäytyivät ottamasta käskyjä Suomen ulkopuolelta. Tästä ryhmittymästä oli tarkoitus muodostaa vasemmistososialistinen, luokkataistelukantainen puolue SKP:n ja SDP:n väliin. Kommunistilait kuitenkin lopettivat sen toiminnan vuonna 1930.⁷

Yhteisrintamataktiikasta luopuminen

”Kominternin kongressissa vuonna 1921 arvioitiin maailmanvallankumouksen vaativan oletettua pitempiaikaista valmistelua. Kommunistien oli pyrittävä luomaan työväenjärjestöjen avulla ’joukkojen yhteinen rintama’ työväestön vallankumouksellisen tietoisuuden kohottamiseksi. Yhteisrintamataktiikkaa koskeneet teesit vahvistettiin Kominternin toimeenpanevan komitean kokouksessa joulukuussa 1921.”⁸

Yhteisrintamataktiikka tarkoitti käytännössä, että yhteistyötä voidaan tehdä sosialidemokraattisesti ajattelevien yksittäisten ihmisten, mutta ei sos.dem. johtajien kanssa. Tarkoitus oli irrottaa sos.dem. kenttäväki johtajistaan ja näyttää, millaisia luokkapettureita he ovat. Tämän uskottiin johtavan kommunistien kannalta myönteisiin tuloksiin taistelussa vallasta vanhoissa työväenjärjestöissä.

⁵ Tuominen: Tarvitaanko Suomessa vallankumousta. Tammi 1974 s. 65–66

⁶ Saarela: Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930. SKS 2008 s. 55–56

⁷ Valkonen: Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1930–1947. SAK 1987 s. 33

⁸ Ala-Kapee, Valkonen: SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930. SAK 1982 s. 665

Tämä linja piti kolmisen vuotta. Vielä 25.1.1924 pidetyssä SKP:n keskuskomitean kokouksessa vaalityön pohjaksi kelpasi yhteisrintamataktiikka tunnukseksi ”työläisten kansalaisoikeuksien ja taloudellisten vaateiden puolustaminen”. Viikon kuluttua, samaisen tammikuun lopussa, kanta oli jo toinen:

”vaalien pääteemana piti olla taistelukanta SDP:tä ja sen johtajia vastaan – he olivat työväen pettureita ja ruvenneet suorastaan fasismin käytyreiksi. Erityisesti oli hyökättävä vasemmistososialidemokraatteja vastaan, jotka näyttelivät työväen ystäviä ja liittolaisia, käyttivät työväen yhteisrintaman tunnusta naamionaan, mutta eivät nousseet rehelliseen taisteluun puoluejohtoaan vastaan.”⁹

Stalin virallisti edellä kuvatun jo aiemmin käyttöön otetun ”kolmannen vaiheen taktiikan” ja legitimoiti termin ”sosiaalifasistit” Neuvostoliiton kommunistisen puolueen XV puoluekokouksessa joulukuussa 1927. Englannin johtamat imperialistit valmistelivat hänen mukaansa sotaa Neuvostoliittoa vastaan, rauhan ja tasapainon aika oli päättymässä ja vallankumoussotien aika alkamassa.¹⁰

Vuonna 1928 Komintern antoi uudet ohjeet maailman kaikille kommunisteille. Niitä tuli noudattaa jokaisessa maassa. Nimeksi vaihtui ”luokka luokkaa vastaan” -taktiikka ja se vahvistettiin elo-syyskuussa 1928 pidetyssä kongressissa.

Tämän toimintaohjeen mukaan fasismi oli sillä hetkellä koko kapitalistiselle maailmalle välttämätön keino torjua vallankumouksia. Sosialidemokratia toimii fasistien rinnalla ”sosiaalifasismina”. Reformisteille ei saanut tehdä mitään myönnytyksiä ja kommunistien oli kaikin keinoin taisteltava sosialidemokraatteja vastaan. Sosialidemokratian vasemmistosiipi määriteltiin ”sosialidemokraattisten puolueiden vaarallisimmaksi ryhmäkunnaksi”, näin ollen taistelun kärki oli suunnattava vasemmistososialidemokraatteja vastaan. Oman puolueen ”oikeisto-opportunistit” saivat myös sosiaalifasistien leiman.

Kisällilaulun synnyn aikaan 1920-luvulla tiedonkulku kommunistien päätöksistä tiedotettaessa perustui epävarmoihin maanalaisiin etappiyhteyksiin. Näin äkkiseltään muuttuneet kannat eivät useinkaan ehtineet tavoittaa kentällä toimivia rivimiehiä ajoissa.

Vuonna 1924 vaalijulisteet oli jo painettu ja suunnitelmat tehty aiemman kannan mukaan – vaalityöstä tuli sekavaa. Jo painettu vaalijuliste kertoi toista, Mannerin maanalaisia reittejä saapunut vaalikirjanen toista. Kirjanen nimeltään *Ketkä ovat tällä hetkellä työväen vaarallisimmat viholliset?* kertoo että sosialidemokratia ei ole työväestön oikea siipi vaan porvariston vasen siipi.¹¹

Kisällilaulun alkuvuosina edellä mainitut linjanmuutokset ja kominternin antamat määräykset näkyivät kommunistien suhtautumisessa erilaisiin propagandaryhmiin. Ne myös jakoivat jo toimivien ryhmien jäseniä oikeaoppisiin ja hoipertelijoihin. Hoipertelijoiksi syytetyt leimattiin sosiaalifasisteiksi, jos ei julkisesti niin ainakin omissa oikeaoppisissa salaseuroissa.

⁹ Saarela: Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930. SKS 2008 s. 55

¹⁰ Ala-Kapee, Valkonen: SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930. SAK 1982 s. 734

¹¹ Saarela: Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–30. SKS 2008 s. 55–57

Myöhemmin Kominternin määräykset näkyivät suorana ohjaustoimintana suhteessa propagandistitoimintaa organisoineeseen Helsprokeskukseen, sen ryhmiin ja laulujen sisältöihin. Lopulta 1930-luvulla kommunistilait, Etsivän Keskuspoliisin (EK, Ohrana) toiminta ja Lapuan liike aiheuttivat kommunistisen toiminnan lähes täydellisen tuhoutumisen Suomessa vuoteen 1945 saakka.

Neuvostoliitossa Stalinin vähemmistökansallisuuksiin kohdistuneet likvidoinnit eivät säästäneet suomalaisiakaan kommunisteja. Tutkija Kimmo Rentola arvioi suomalaisia tapetun näissä vainoissa noin 20.000, sama määrä kuin tuhoutui sisällissodassa tai myöhemmin talvisodassa.

Myös osa Neuvostoliittoon siirtyneistä kisällilaulajista ja tekstintekijöistä ”katosi”. Terijoen hallitusta oli aikanaan vaikea muodostaa, kun lähes kaikki kokeneet kommunistien johtajat oli tapettu. Edelleen Rentolan arvion mukaan 1930-luvulla suomalainen kommunisti oli parhaassa turvassa, jos hän oli taistelemassa Espanjan sisällissodassa tai vangittuna Suomessa Tammissaaren pakkotyöleirillä.¹² Tiedot rajantakaisista tapahtumista vuotivat Suomeen ja vaikuttivat joidenkin kisälliryhmien teksteihin vielä sodan jälkeenkin 1940–50-luvuilla.¹³

Suomessa 1930-luvun puolivälissä useat isännättä jääneet kommunistit yrittivät liittyä sosialidemokraattisiin järjestöihin ja sitä kautta myös niiden kisälliryhmiin. Näitä liittymisyrityksiä torjuttiin soluttautumispolon vuoksi, joskus onnistuen, joskus ei.¹⁴ Uuden vaihtoehdon tarjosivat kommunistien hallussa olevat ammattiosastot. Niihin perustettiin uusia lauluryhmiä, jotka herättivät myös EK:n mielenkiinnon.¹⁵

Näistä 1930-luvulla kisälliryhmiin liittyneistä laulajista tuli runko sodanjälkeisille SKDL:n kisälliryhmille.

Kisällilaulujen teksteistä, ryhmien taustayhteisöistä ja niiden vaihtumisista poliittisten tuulten mukana voi hyvin seurata, miten poliittisten linjojen heijastusvaikutukset näkyivät 1920–30 -lukujen kisällien toiminnassa ja laulujen teksteissä.

Sosialidemokraattien ja kommunistien lauluryhmät välttelivät tietoisesti vaikutteita toisiltaan. Silti niiden laulutekstit, melodiat, aihepiiri, esiintymistapa ja sovituksetkin olivat kovasti toistensa kaltaisia. Mistä tämä johtuu?

Rajamäen Pojat, ensimmäinen kisälliryhmä

Seuraavassa käsitellään Rajamäen Poikia ryhmänä ja joitain yhtyeen ja sidosryhmien tärkeimpiä henkilöitä. Koko toiminnan ajan ryhmän perustrio oli Martti Jäppilä, Ville Alanko

¹² Rentola: Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937–45. WSOY 1994 s. 69–72

¹³ Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T682 Pekka Gronow, M. Pöysälän haastattelu: 10.3.1970 Olavi Hurrin haastattelu

¹⁴ Työväen Arkisto 362.84(471) Lahden sos.dem. Työläisnuoriso-osaston pöytäkirjat vuosilta 1934–1945, vuosikertomus 1935

¹⁵ Kansallisarkisto EKV asiamapit: Laulusakit IV E 4a

ja Mauno Jonsson. Heidän elämäkertatietonsa löytyvät hienosta Dallapé -historiasta "Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010", (SKS 2011).

Rajamäen Pojat tunnustetaan ensimmäiseksi kisälliryhmäksi. Nimitys "kisällilaulu" kuitenkin keksittiin vasta 1920-luvun lopulla ja vakiintui käyttöön 1930-luvulla.¹⁶

Tällainen musiikkityylien nimeäminen on enemmänkin sääntö kuin poikkeus musiikin historiatutkimuksessa. Harvoin syntyy yhtye, joka ensitöikseen keksii uuden genrenimen ja alkaa sen jälkeen soittaa keksimänsä tyylin nimistä musiikkia. Esimerkiksi 1940-luvun lopun nuoret USA:ssa soittivat nopeaa, aggressiivista rhythm and bluesia, 1950-luvun lopulla sitä jo kutsuttiin muitten toimesta genrenimellä rock'n'roll.

Edellä mainitut poliittiset tapahtumat nivoutuvat saumattomasti Rajamäen Poikien alkutaipaleen tapahtumiin ja heidän toimintansa muuntumiseen. Aloitettuaan kesäleirien harrastusmusisoinnista ryhmä siirtyi tiukempaan aatteelliseen lauluun. Musiikin tekemisen muututtua ammattimaisemmaksi Rajamäen Poikien rinnalle syntyi Dallapé-orkesteri. Rajamäen Pojat muuttui Dallapéssä musisoivien keskushenkilöiden sivuprojektiksi 1930-luvun lähetessä. Loppujen lopuksi kehitys johti täydelliseen pesäeroon maanalaisesta kommunistisesta liikkeestä. Työläistaustainen Dallapé kuitenkin jatkoi työväentalojen ehkä suosituimpana esiintyjänä.

Rajamäen Pojat perustettiin vuonna 1920 jonkinasteisen vasemmiston sisäisen, ehkä suvaitsevaisemman, lievän suojasään vallitessa. Vielä ei tarvinnut olla fanaattinen uskossaan saadakseen yhteisön hyväksyntää. Mukaan ryhmään tuli jäseniä, joille poliittinen toiminta pysyi alusta alkaen tärkeimpänä. Toisille luokkataistelua tärkeämmäksi muodostui ajan kuluessa musiikki arvona sinänsä ja mahdollisuus elättää sen tekemisellä itsensä. Osasta yhtyeen nuoria kehittyi poliitikkoja, osasta Suomen ensimmäisiä paikkaansa ja toimeentuloaan etsiviä rytmimuusikoita.

Kun maanalaisessa kommunistisessa liikkeessä toimineiden Rajamäen Poikien sanoittajien poliittinen ohjaus ei tuottanut toivottua tulosta, mielipide-erot alkoivat nousta esiin vuoden 1926 aikana. Tuona vuonna Rajamäen Poikien taustayhteisö Sörnäisten sos. Nuoriso-osasto lakkautettiin. Samana vuoden aikana olivat myös ryhmän Neuvostoliiton esiintymiset. Mitä riitoja/keskusteluja sillä matkalla on ollutkaan, niistä emme tarkemmin tiedä. Nähtävästi reaalisisialismi ei tehnyt omaa musiikkiyritystoimintaa kaavailevaan Martti Jäppilään, ryhmän todelliseen johtajaan, riittävää vaikutusta. Tuosta matkasta käynnistyi vanhojen laulajien ero ja uusien saapuminen Poikiin. Seitsenhenkisen ryhmä kasvoi kymmenhenkiseksi tuon prosessin aikana. Kaikki muut jäsenet vaihtuivat paitsi perustajatrio Jäppilä-Jonsson-Alanko.

Vuonna 1927 Gunnar Laine teki tekstin "Työväenhallitus", jossa pilkattiin Väinö Tannerin sosialidemokraattista, ensimmäistä suomalaista vasemmistohallitusta. Se oli vähemmistöhallitus, jota vastaan Kominternin ohjeen mukaan piti taistella:

¹⁶ Saunio-Tuovinen: Edestä aatteen. Tammi 1978 s. 32–33

“Kun Suomenmaassa tarttuneet on ohjaksihin Nosket
siitä pauhaa lehdistö kuin kevähällä kosket,
kohiseepi tuttu sana, kansasanvallan kultakana
uutukainen hallitus on remmissä...

Asiat ne vielä oisi melkein reilassa
Jos julkeita ois kommunisteja.
Mi joka päivä paljastavat ivallisesti
Edessä ja takana ja virallisesti:
kuinka köyhää kansaa puijataan,
kuinka nyljetään sekä nuijataan.
Mikä on tämä työväenhallitus
Ketä palvelee tämä kummitus.”^{17 18}

Rajamäen Pojat kieltäytyivät esittämästä laulua.¹⁹ Sörnäisten nuoriso-osasto oli tuohon aikaan Suomen suurin kommunistien hallinnassa oleva nuoriso-osasto. Sen puheenjohtajan lauluryhmä kieltäytyi noudattamasta suoraan Moskovasta tulleen, juuri punaupseerikoulusta valmistuneen ryhmän aiemman jäsenen ohjeistusta. Välikirjoite oli valmis. Petturuus-tragedian jälkinäytöksenä tekstintekijä Laineen avustuksella Kaarlo Kivilahti ja Leo Salminen perustivat “äkkiväärien” ensimmäisen lauluryhmän “Meijän Pojat”, jonka ensimmäinen ohjelmistoon otettu kappale oli tuo mainittu Työväenhallitus. Uuden ryhmän nimikin jo kertoo, mistä oli kyse ja mihin suuntaan piikki oli suunnattu.

Kun nuorisoliitto kommunistisena lakkautettiin, työtä jatkamaan perustettiin opintoyhdistyksiä. Kivilahden mukaan erityistä närää aiheutti se, että kukaan Rajamäen Poikien jäsenistä ei suostunut liittymään niihin.²⁰ Itse asiassa Arvi Kosonen oli myöhemmin, mahdollisesti perheen painostuksen vuoksi, ainakin lyhytaikaisesti opintoyhdistyksen jäsen vuosina 1929–30.²¹

Kun Rajamäen Pojat olivat leimautuneet luopioiksi, keskeiset tekstintekijät Äikiä, Kosonen ja Laine lopettivat ryhmälle kirjoittamisen.²² Uusiksi tekstintekijöiksi pestattiin sosialidemokraattistaustainen Ahti H. Einola ja myöhemmin Sosialidemokraattisessa Työläisnuorisoliitossa toiminut Paavo Salomaa. Rajamäen Poikain petturuus uutisoitiin Itä ja Länsi -lehdessä 8/1929:

“Rajamäen poikain loitottua varsinaisesta propagandalaulusta, perusti joukko nuoria poikia Tampereen opintopäiville valmistauduttaessa – elokuussa 1927 lauluryhmän Meijän pojat”.

Meijän Pojat puolestaan tunnusti uskonsa SKP:n ohjaukseen esimerkiksi laulussa “Huhtikuun leikkaus”:

¹⁷ Saunio-Tuovinen: Edestä aattehen. Tammi 1978 s. 196–198

¹⁸ Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T642D/Kaarlo Kivilahden haastattelu

¹⁹ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 668: Lyhennysote VIII ilm. n:o 524

²⁰ Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T642C/Kaarlo Kivilahden haastattelu

²¹ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 1795: VIII ilm. n:o 2067

²² Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T642C/Kaarlo Kivilahden haastattelu

"Keskusjohto Moskovassa tehtävät ne määrää
heijairekumiarellumalei.
Työläiset ne kaikkialla käskyn mukaan häärää
ranttamurimuramurellumalei...

Vaikkei meille anneta kuin vähän heinäsooppaa
heijairekumiarellumalei.
Niin jaksetaan me naputella porvareita nokkaan,
ranttamurimuramurellumalei.

Punaisina eletään kun punaisia ollaan,
heijairekumiarellumalei.
Punaisina jumalauta tarvittaissa kuollaan
ranttamurimuramurellumalei."

Kaarlo Kivilahden mukaan "Rajamäen Poikain lauluissa oli aina tietty sävyero" verrattuna Meijän Poikiin ja muihin myöhempiin Helsprokeskuksen ryhmiin.²³

Vuosina 1927–29 Meijän Pojat ja Rajamäen Pojat faktisesti jo kilpailivat eri ammattiosastojen keikoista, vaikkakin ilman palkkaa. Todennäköisesti esiintyjiä valittiin poliittisen kannan mukaan. Äkkiväärien ay-osastoilla oli esiintyjänä Meijän Pojat, "hoipertelijoiden" tilaisuuksissa Rajamäen Pojat.

Mistä todella oli kyse, siitä kertoo Vaasan opintopäivillä vuonna 1929 Rajamäen Poikien alkukauden sanoittaja Ludvig Kosonen. Hän piti luennon "punaisesta estetiikasta". Se sai suuren suosion ja julkaistiin kokonaisuudessaan Itä ja Länsi -lehdessä. Luennon kohderyhmänä olivat uusien Helsprokeskuksen "äkkiväärien" propagandistiryhmien jäsenet. Heille kerrottiin millaista laulua nyt tarvitaan:

"Tänä päivänä lähdemme hyökkäykseen myöskin kolmannen elämänpiirin rintamalla: estetiikan rintamalla. Teemme sen tietoisena siitä, että työväenluokan täydellinen voitto on mahdollinen vain silloin, kun me kaikilta tahoilta käymme luokkavihollisemme kimppuun, kun me joka puolelta sen piiritämme ja joka puolelta hyökkäämme...

Minkäänlainen sovittelu ja ymmärtämys ei ole enää mahdollinen taiteen rintamalla... Proletaarinen taide on opettava meidät näkemään luokkataistelun kaikessa mahtavuudessaan, ihanuudessaan, suuruudessaan ja uljuudessaan. Se on osoittava luokkataistelujain elämän elämisen arvoiseksi, rikastuttava sitä. Se on sytyttävä tunteemme leimuten palamaan työväen luokan pyhälle taistelulle. Sellaista taidetta me tarvitsemme. Ja vain sellainen taide meille kelpaa."²⁴

Kisällilaulun olisi voinut synnyttää mikä tahansa musiikillisesti lahjakas poikaporukka, joka olisi ollut antennit pystyssä uudelle musiikille Etelä-Suomessa 1920-luvun alussa. Ryhmä olisi tuntenut perimän, yhdistänyt sitä uuteen ja aloittanut määrätietoisien harjoittelun: perustanut bändin. Kisällilaulu oli ilmassa herkimpien ja ahkerimpien kiinnisaatavana. Ensimmäisenä siitä nappasi kiinni Rajamäen Pojat.

²³ Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T642D/Kaarlo Kivilahden haastattelu

²⁴ Itä ja Länsi -lehti 10/1930

Rajamäen Pojat oli alkavan kisällilaulun prototyyppiryhmä. Useimmat myöhempiä kisällilaulua leimanneet seikat kuten yhtenäinen pukeutuminen, riviasetelma ja liikunta olivat vähintäänkin jo idullaan Rajamäen Pojissa. Ryhmän alkuaikojen tekstintekijät toimivat välittäjinä, esitys- ja sanoitustyylin levittäjinä myöhemmin 1920-luvulla syntyneisiin ryhmiin. Armas Äikiä, Gunnar Laine ja Ludvig Kosonen veivät viestin Meijän Pojille ja myöhemmälle Helsprokeskukselle, Ahti H. Einola ja Paavo Salomaa sosialidemokraattien suuntaan. Einola ja Salomaa olivat molemmat myöhemmin tekemässä Sosialidemokraattisen Työläisnuorisoliiton kisällilaulusarjaa. Lisäksi suuri osa tulevasta kisällilaulajista näki Poikain esityksiä tai kuuli niitä radiosta. Poikain merkittäviä esiintymisareenoita olivat ammattiosastojen tilaisuudet.

Arkistoissa on säilynyt varma tieto ryhmän esiintymisestä vielä vuonna 1930. Tuolloin päivätyn Rajamäen kronikan tekstin oli tehnyt Dallapén sanoittaja/trumpetisti Valto Tynnilä. Rajamäen Pojat ovat esiintyneet vielä sen jälkeenkin. Toivo Alajärvi kertoo vanhan kantajoukon vetäneen sopivilla maaseutulavoilla Dallapén keikoilla Rajamäen Poikien puserot päälleen ja esittäneen kisälliohjelmistoa. Dallapé aloitti maaseudullekin ulottuneet vuosittaiset kiertueensa vasta vuonna 1931.²⁵ Mihin saakka Pojat näillä esiintyivät, ei ole tiedossa. Rajamäen Pojat kuitenkin levyttivätkin laulujaan vielä 1930. Ostava yleisö varmasti halusi niitä kiertuekeikoilla kuulla.^{26 27}

Alkuvuodesta 1930 Sos.dem. Työläisnuorisoliiton liittosihteri Sulo Manninen kiersi piirijärjestöjen vuosikokouksissa puhumassa ”uusista toimintamuodoista”. Tärkein viesti oli kehoitus perustaa kisälli- ja kisällitäriryhmiä.²⁸

Loppuvuodesta 1929 tai vuoden 1930 alussa hän aloitti ohjelmistovälityksen jo toimiville ja perustettaville sos.dem. kisälliryhmille. Sosialidemokraattisen Työläisnuorisoliiton kisällilaulumonisteiden sarja jatkui vuoteen 1950 sisältäen kaikkiaan 53 osaa ja 372 laulua. Ensimmäisen monisteen alkuun Manninen kirjoitti viestin ryhmille:

”Oheiset laulut ovat tarkoitettut ohjelma-avuksi Sos.dem. Työläisnuoriso-osastojen keskuudessa toimiville sekä vastaisuudessa perustettaville lauluryhmille eli n.k. ’laulaville kisälleille’...”

Tästä kirjoituksesta lienee alkanut yleisnimen ”kisällilaulu” käyttö.²⁹

Kivinokalta maailmalle

Vuonna 1918 sisällissota oli alkanut ja päättynyt. Helsinkiläinen työläisnuoriso palasi kesäisin jo ennen sotaa aloittamaansa leirielämään. Helsingin työläiskaupunginosat olivat 1920-luvun alussa kuin mikä tahansa nykyinen ghetto missä tahansa kehitysmaakaupungissa. Talvi oli vietetty suurperheen kanssa pienessä hellahuoneessa tai kimppakämpässä. Jos ei ollut hellakakluunia, ruoka valmistettiin usein kolmijalalla avotulen päällä. Ei juoksevaa vettä,

²⁵ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 77

²⁶ Saunio-Tuovinen: Edestä aattehen. Tammi 1978 s. 26–29, 181–182

²⁷ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 26–40

²⁸ Työväen Arkisto 362.84 Etelä-Hämeen demarinuoret CA1, edustajakokouspöytäkirja 1930

²⁹ Kansan Arkisto 1F6 kisällilaulukokoelma 1931–54

pissapotta huoneen nurkassa, huussi pihalla. Samassa muutaman neliön yksiössä asuu parhaimmillaan 6–8 henkeä. Modernimman laulun mukaan ”siellä on kirppuja, luteita, täitä...”.

Kevään saapuessa siirryttiin pihoille, kaduille ja puistoihin.³⁰

Suuri osa erilaisten yhdistysten vetovoimaa olivat kesänviettopaikat. Herrasväki muutti kesähuviloilleen, työväki yhdistyksiensä kesäleireille. Niissä viihdyttiin kunnes talvi taas sisätiloihin pakotti. Työväen urheiluseura Ponnistuksella oli leiripaikka Kivinokassa, heidän historiikkinsa kertoo:

”Sörnäisten työväenyhdistyksen nuoriso majoittui Kivinokan kärkeen vuonna 1916. Paikkaa vuokrattiin vuosittain uusittavalla sopimuksella Brändö-yhtiöltä. Rahoja kerättiin maksullisella saarikortilla, joka oikeutti käymään niemellä ja astumaan Komeetta-soutuveneeseen, johon mahtui 80 henkeä...”

Kivinokan kärjessä oli 1920-luvun alussa kesäisin jopa sadan telttakunnan ja murjun eli havumajan leiri, josta käsin käytiin soutaen töissä kaupungissa.

”Poliittinen radikalismi kuitenkin lopetti... myöhemmin monen järjestönuoren kesäelämän. Osa kivinokkalaisista irrottautui täysin emäpuolueesta sosiaalidemokraateista... Brändö-yhtiö ei enää uusinut vuokrasopimusta vuonna 1926. Toistakymmentä kivinokkalaista sai samana vuonna vankilatuomioita poliittisesta toiminnastaan. Syytteisiin Turun hovioikeudessa kuului mm. yritykset perustaa uudelleen punakaarteja Kivinokassa. Yhdistyksen pöytäkirjojen mukaan joillekin jäsenille annettiin porttikieltoja Kivinokkaan, sillä he olivat harjoitelleet toistuvasti pistoolilla ampumista Kivinokan metsässä...”

Sörnäisten nuorilla oli kesästä 1919 lähtien vaatimaton tanssilava, jossa esiintyi 1920-luvun alussa Kisälliryhmä Rajamäen Pojat.”^{31 32}

³⁰ asuminen esim. <http://www.hel.fi/static/hkm/tyovaenasuntomuseo/tyovaenasuntomuseo/e9.html>

³¹ http://www.helsinginponnistus.fi/historiaikkunat/punainen_vanhankaupunginlahti_3.htm

³² Kansallisarkisto EKV Sörnäisten sos. Nuoriso-osasto Erittäin salainen PM a map IV C 3 e

Kisälliyhtye Rajamäen Pojat 1920-luvun alkupuolella ensimmäisessä kokoonpanossaan Kivinokan lavalla. Seisomassa etualalla Ville Alanko, haitaria vetelee Martti Jäppilä. Muidenkin nimet tiedetään, mutta ei ole varmuudella onnistuttu tunnistamaan, kuka kukin on. Oletettavasti loput esiintyjät ovat Mauno Jonsson, Verner Tuominen, Eino Yletyinen, Viljo Lohtander ja Gunnar Laine. ”Se oli kai sellainen kahdeksan kertaa kahdeksan tämä lava, raakalautaa ja kaiteet ja joka nurkassa oli tolppa jossa oli sitten paperilyhty, jossa oli kynttilä sisällä. Ja ranta oli aivan lähellä”, Kivinokassa usein käynyt Toivo Alajärvi (Dallapé) muisteli. Kuva: Kansan Arkisto

Tällaiseen yhteisöön saapui kesällä 1920 sisällissodan jälkeen Tammisaaren vankileiriltä vapautunut punakaartilainen Martti Jäppilä.

Tammikuun 28. päivänä 1918 muiden metallipajan työmiesten mukana liittyi viilarioppilas Jäppilä Helsingin punakaartin kolmanteen komppaniaan.

Helsingin 3. komppania siirrettiin maaliskuussa Viipurin itäpuolelle. Huhtikuussa sieltä peräännyttiin taistellen Viipuriin. Sieltä Jäppilän onnistui paeta Haminaan saakka, jossa hänet vangittiin toukokuun alussa. Kesä 1918 kului Haminan ja Tammisaaren vankileireissä. Hänen tuomittiin valtiopetoksesta vuodeksi kuritushuonerangaistukseen. Koska kuitenkin samaan aikaan oli jo annettu laki ehdonalaisuudesta, Jäppilän sotareissu kesti yhdeksän kuukautta. Vapautuessaan Jäppilä oli täyttänyt juuri 18 vuotta.

Yhdessä ystäviensä Ville Alangon ja Mauno Jonssonin kanssa Martti Jäppilä pystytti telttansa Kivinokan Rajamäelle, joka sijaitsi Sörnäisten nuoriso-osaston ja Ponnistuksen urheilijain leirialueiden rajalla. Trio aloitti musisoimisen telttapaikallaan, esiintyi erilaisissa leirin illanvietoissa ja vähitellen muitakin leiriläisiä ilmaantui musisoimaan: ryhmän pääluku kasvoi seitsenhenkiseksi (kts. kuva).^{33 34}

Rajamäen Poikien vuosina 1927–28 vakiintunut toinen kokoonpano oli kymmenhenkinen. Silloin siinä vuonna 1928 perustrion lisäksi musisoivat Reino Kauttu, Väinö Tähkä, Arvi Kosonen, Harri Alanko, Taisto Jermilä, Valdemar Yletyinen ja Oiva Salin. Ehkä

³³ Saunio-Tuovinen: Edestä aatteen. Tammi 1978 s. 27–28

³⁴ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 26–40

perustamispaikkansa kunniaksi ryhmä esiintyi edelleen Kivinokan ruskeissa leiripaidoissa. Harmistumista värivalinta aiheutti myöhemmin, Saksan natsien SA -organisaatio otti käyttöönsä samanväriset paidat. Rajamäen Poikien kolmantena esiintymiskokoonpanona esiintyi Dallapén yhteydessä toiminut ryhmä. Perustrion lisäksi siinä olivat mukana ainakin tunnettu humoristi Toivo Alajärvi ja trumpetisti Valto Tynnilä.³⁵

Ympäri Suomen nuorisjärjestöillä oli vastaavanlaisia kesänviettopaikkoja, joissa nuorisoryhmät yhdessä soittivat ja lauloivat. Mikä sitten erottaa Rajamäen Pojat muitten leirien ryhmistä?

Helsinkiin oli saapunut 1920-luvulla senaikainen rytmimusiikki. Pojat olivat kuulleet levyiltä ja tanssipaikoilla oikeita orkestereita, harjoitteleiden ja kurinalaisesti soittavien yhtyeiden soittoa. Tuli tarve nostaa oman musiikinteen tasoa leirinuotiosoitteista kappaleiden oikeaan osaamiseen, päästä keikoille.

Tämä vaikutti myös suoraan laulujen harjoitteluun. Kuplettilaulajat olivat liikehtineet ja näytelleet tekstejään. Nyt tämä sama asia piti siirtää useammalle laulajalle: piti harjoitella. Kun kesällä oli harjoiteltu ja esiinnytty, oli ohjelmisto valmiina talvia varten. Keikkaa tehtiin, nälkä kasvaa syödessä – kehitettiin kappaleita ja osaamista: harjoiteltiin lisää.

Ensimmäinen kisäliihte on syntynyt.

Talvisin ryhmän henkisenä kotina toimi Helsingin Kallion työläiskaupunginosa. Peruskolmikko asui siellä vierekkäin. Kallion Kolmannella linjalla sijainneessa kahdessa vastakkaisessa puutalossa asuivat Jäppilän veljekset ja Ville Alanko. Alankoa vastapäätä, Vallilankadun ja Kolmannen linjan kulmassa asunto-osaakeyhtiö Eläköössä puolestaan Mauno Jonsson.

Tärkeät esiintymispaikat olivat melkein kivenheiton päässä. Helsingin työväentalo Hakaniemen rannassa ja Hämeentiellä Kolmannen Linjan päässä sijaitsi 1960-luvulla palanut tanssipaiikka Sörkan Vennu.

Rajamäen Poikien ensimmäinen aktiivinen, nykyisen bänditoiminnan tapainen ajanjakso lienee sijoittunut vuosiin 1923–25. Tuolloin vielä selkeästi kommunistien ”äkkiväärään, rahjalais-mannerilaiseen” siipeen leimautunut yhtye esitti paitsi kupletinomaista ryhmäriivilaulua myös muotiin tullutta ”neekerijatsia”. Tanssisoitto iltamien loppuosassa oli mukana jo Kivinokan aloitusajoilta. Alkuun sen hoiti Jäppilä haitarillaan, myöhemmin soittamaan tuli muitakin. Erik (Erkku) Majander (1899–1943) säesti Poikia jo Kivinokan aloituskesinä. Hän lienee ollut jonkinlainen Rajamäen Poikien ulkojäsen.³⁶ Tähän viittaa myös seuraava Eero Lindroosin (Dallapé) muistelu:

”Mä kuulin Return-marssin (Pietro Deiron Paluumarssi TT) ensi kerran silloin kun Dallapétä ei oltu vielä perustettukaan. Jäppilä ja Majander säesti tuolla Helsingin työväentalolla Rajamäen Poikia. Ne soittivat alussa duettona tämän marssin”.

³⁵ Kansan Arkisto TMI Taisto Jermilän haastattelu 29.6.1977

Kansan Arkisto TMI Väinö Tähkän haastattelu 28.6.1977

³⁶ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 26–40

Tanssimusiikki oli mukana jo ennen Dallapén perustamista, Kullervo Linna muistelee: ”Vuonna 1922 rakennettiin Kivinokkaa vastapäätä Lammassaareen tanssilava, jossa Rajamäen Pojista koottu kvartetti alkoi soittaa vuodesta 1923 tanssimusiikkia”.³⁷

Tuon ajan ”neekerijatsi” tarkoitti, että rummut olivat saapuneet orkestereihin. Alkuun soitettiin lähinnä eurooppalaisia schlagereita, myöhemmin fokstrottia. Sitä Pojatkin halusivat soittaa. Rumpaliksi valikoitui Mauno Jonsson. Aluksi hänellä ei ollut oikeita ”kannuja”, mutta kierrätys toimi jo tuolloin. ”Manu” kokosi rumpusetin pesulaudoista, kattilankansista ja ”neekeripojista” (mustaksi maalattu 10 litran pirtukanisteri). Tällaisella arsenaalilla keikat soiteltiin kunnes Jonssonille ostettiin oikeat rummut Dallapétä varten 1925.³⁸

Rajamäen Pojat esiintyivät myös Neuvostoliitossa. Väinö Tähkän mukaan tuohon aikaan lähes kaikki Rajamäen Pojat lauloivat Laulu-Veikot kuorossa. Kuoron kanssa tekivät Pojat vuonna 1926 kiertueen Neuvostoliittoon (Moskova, Leningrad).³⁹ Sen dokumentoi Armas Äikiä pitkäähkössä laulussa Rajamäen kaarti Neuvostoliitossa. Näihin aikoihin Ville Alanko suunnitteli Rajamäen Pojille myös ranteessa pidettävän emaljoidun merkin, joka kuvasi Kivinokkaa.

Konsertteja ja radioesiintymisiä

Vuosi 1928 oli uudistuneen Rajamäen Poikain loistovuosi. Normaalin esiintymistoiminnan lisäksi he järjestivät Helsingin Työväentalolla kolme täysimittaista konserttia ja pääsivät esiintymään radioon. Samoihin aikoihin myös Pasilan Laulu-Jussit esiintyivät radiossa. Ei ole tiedossa kummalla ryhmällä on ollut kunnia olla ensimmäinen kisälliryhmä radioaalloilla.

Tuohon aikaan ”konsertti” oli liian mahtipontinen, yläluokkainen sana, esiintymiset nimettiin ”laulajaisiksi”. Ensimmäisen konsertin tuotto käytettiin metallin sulkulaisten hyväksi. Helsingin työväentalon juhlasalissa oli tuohon aikaan 1.042 paikkaa. Kaikki kolme Poikain konserttia myytiin loppuun päiviä etukäteen. Tästä lipunmyyntipotista lieenee jäänyt jotain jaettavaa ryhmällekin. Jermilä kertoo: ”ostettiin Jäppilälle uusia nuotteja... maksettiin autonvuokria... matkakuluja ja sellaista...”.

Muutenkin tuohon aikaan tilaisuudet, joissa Pojat esiintyivät, olivat aina täynnä. Tästä ei kuitenkaan ryhmälle tullut taloudellista hyötyä. Iltamakansalla ei ollut varaa kuin nimellisiin pääsylippuihin ja nekin rahat menivät järjestävälle yhteisölle.

Tavallisista esiintymisistään Pojat eivät siis keikkapalkkoja nostaneet. Normaalisti Rajamäen Pojat esiintyi minimihinnalla, joka tavallisesti peitti vain matkakulut. Tavallinen taksa oli 300 markkaa, korkein 500. Jermilä haarukoi hintaa verrattuna nykyrahaan: ”Miehen puku juutalaisella (= käytettynä, TT) maksoi tuohon aikaan 450 markkaa”.

Toinen vuoden 1928 merkittävä tapahtuma olivat esiintymiset radiossa. Yleisradio-lehti 14/1928 tietää kertoa, että ”suositut Rajamäen Pojat laulavat harmonikan säestyksellä

³⁷ 1922 Lammasaari/Linna Kultainen nuoruus -lehtiartikkeli, kisällilaulukeräys 2016 materiaaleissa

³⁸ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 26–40

³⁹ Kansan Arkisto 1F9 Helsingin Työväen Lauluveikot UA, Painettu lehtinen Työväen Lauluveikot Neuvostoliitossa

reippaita laulujaan" 11. 4.1928. Ohjelman kesto oli 10 minuuttia. Toukokuun 23:ntena ryhmä esiintyi toisen kerran, nyt kahdenkymmenen minuutin ajan. Myöhemmin samana päivänä esiintyi radiossa Dallapé. Radiota tuntui koskevan sama menettelytapa kuin Dallapén lavakeikkojakin: vaihdetaan esiintymisasua ja iltamien ohjelmaosuudessa esitetään kisällilauluja. Radio-ohjelmat tekivät Pojat maaseudulla tunnetuiksi ja yleisö yhdisti Dallapén ja Pojat ja osasi pyytää Poikain esityksiä.

Pääsy radio-ohjelmaan järjestyi oopperalaulaja/radiokuuluttaja Alexis af Enehjelmmin kautta. Hän oli kuullut yhtyettä työväentalolla, otti yhteyttä Martti Jäppilään ja pyysi Poikia laulamaan radioon. Ehdoksi hän asetti, että haluaa laulujen tekstit ennakkotarkistettavaksi. Pojat siistivät tekstejään radiokelpoiseen kuntoon ja esiintymisestä sovittiin. Tässä vaiheessa ainakin Rajamäen farssin ohranasäkeistö tiputettiin pois.

Siistimisestä huolimatta radioesiintyminen kuitenkin herätti joissain kuulijoissa pahennusta. Ohjelmistoon sisältynyt laulu Naimapuuhissa, oli saanut mm. erään pastorinrouvan soittamaan radioon. Laulun melodiana oli hänen mukaansa hengellinen sävelmä "Jeesus ompe kalliolla erämaassa". Kuuluttaja Alexis af Enehjelm vastasi: "Nyt pastorska on väärässä, tämä on venäläisen kansanlaulun sävel" ja sulki puhelimen. Muuhun ohjelmistoon sisältyivät ainakin Merimies-laulu ja Rajamäen farssi.^{40 41}

Rajamäen Poikain laulut

Tärkein kirjallinen lähde Poikain lauluihin on Taisto Jermilän käsinkirjoittama lauluviikko. Jermilä lauloi yhtyeessä vuosina 1925–1930. Jermilä syntyi 1910, aloitti järjestötoiminnan Järjestönuorissa 1919. Sodan jälkeen liittyi SKDL:oon, ei kuitenkaan koskaan SKP:een tai SKNL:oon (Suomen Kommunistinen Nuorisoliitto): "ovat liian jyrkkiä". Hänellä ei ollut minkäänlaista musiikkikoulutusta ja laulamisen hän lopetti kokonaan erottuaan Rajamäen Pojista 1930.

Ohjelmisto koostui suurimmalta osin ryhmän jäsenten tekemistä tai ryhmälle tehdyistä uusista lauluista. Lainaohjelmistoa ei tiedetä juurikaan käytetyn. Tämäkin oli uutta työväenliikkeen ryhmissä. Kysyttäessä Taisto Jermilältä, miksi kansalaissodan vankileirilauluja ei ollut ohjelmistossa, vastaus oli että "ne olivat liian tunnettuja". Ryhmä halusi profiloitua omalla ohjelmistolla. Tämän takia ryhmä ei myöskään luovuttanut omia laulujaan muiden ryhmien esitettäväksi.⁴²

Aloituskessänä 1920 ohjelmisto koostui epäpoliittisista "saarilauluista", joista suurimman osan sanoitti Martti Jäppilä. Kun ryhmä alkoi esiintyä erilaisissa työväentilaisuuksissa, mukaan tulivat vanhat aatteelliset laulut, ei kuitenkaan vielä päivänpolitiikka. Rajamäen Poikain laulukirjassa ensimmäinen päivänpolitiikkaan liittyvä teksti on "Mussoliini". Tämä laulu oli myöhemmin myös Meijän Poikien ohjelmistossa.⁴³

⁴⁰ Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T572/Taisto Jermilän haastattelu

⁴¹ Kansan Arkisto TMI Väinö Tähkän haastattelu 28.6.1977

⁴² Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T572/Taisto Jermilän haastattelu

⁴³ Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T642C/Kaarlo Kivilahden haastattelu

Ohjelmistossa olleet laulut piti kirjoittaa muistiin ja opetella ulkoa. Meidän onneksemme Jermilä oli järjestelmällinen kaveri ja kokosi kaikki laulut samaan vihkoon. Ilpo Saunio jäämistöstä löytyi tämän artikkelin liitteeksi digitoitu kopio tuosta vihkosta, alkuperäinen on Kansan Arkiston Työväenmusiikki-instituutti (TMI) kokoelmassa.

Jermilän mukaan ryhmän vanhat sanoittajat lopettivat tekstien tekemisen Pojille vuonna 1927. Uusia tilattiin esimerkiksi Gabriel Tossulta. Uudet tekstit olivat selvästi viihteellisempiä kuin aiemmat, osa Tossun teksteistä Jermilän mukaan niin huonoja, ettei niitä esitetty lainkaan. Lieneekö tämä ollut syy Jermilän omiin teksteihin?

Lauluvihko sisältää kaikkiaan 69 laulua. Kun ryhmä piti 1928 täysimittaisia konsertteja, nähtävästi ainakin osaksi samalle yleisölle, tarvittiin laaja ohjelmisto. Mukana on paitsi ryhmän aiempia hittejä ja viihteellisempiä kappaleita, mutta myös taistelulauluja, joiden aiheina olivat mm. metallin sulkku, ohranan saalistukset ja luokkasodan 10-vuotismuisto. Vaikka välirikko laitimmaiseen vasemmistoon olikin jo tapahtunut, ryhmä esitti edelleen ajankohtaista työväenlaulua.

Vihkosen lauluista tekstisisällön mukaan suurin osa, 22 kappaletta, käsittelee yleisiä silloisia järjestönuoria kiinnostaneita politiikkaan liittymättömiä asioita: parinmuodostusta, juhannuksen tai joulun viettoa, kesiä Kivinokassa jne. Näissä ryhmän lauluissa kuitenkin aina joissain kohdissa viitattiin järjestötoimintaan, työväenluokkaan, tunnettuihin työväenliikkeen kokoontumispaikkoihin jne. Tekstit olivat ryhmän jäsenten tai lähipiirin tuotantoa ja niiden tehtävä lienee ollut sitouttaa nuoria työväenliikkeeseen ja Sörnäisten nuoriso-osastoon, vahvistaa me-henkeä. Tekstit ovat huomattavasti pidempiä kuin nykyään on tapana tehdä, perinnettä oli arkiveisujen jopa kymmenistä lauletuista säkeistöistä. Pitkissä lauluissa ehdittiin mainita nimeltä monia kaikkien tuntemia tovereita tai vasta osastoon liittyneitä jäseniä.

Täysin epäpoliittisia, viihdelauluiksi luokiteltavia on 20 kappaletta. Näistä yhdeksän on Ahti H. Einolan tekemiä eli ne lienevät tulleet ohjelmistoon vasta vuoden 1927 jälkeen.

Sen tyyppisiä yhteiskunnallisia/poliittisia lauluja, joista kisällilaulu sai myöhemmin leimansa, on 15 kappaletta ja niiden tekoajat kattavat koko Poikain toiminta-ajan. Näissä kerrotaan tekstittäjän näkemys jostain yhteiskunnallisesta asiasta huumorilla maustaen tai vakavammin varoittaen ja annetaan vaihtelevasti toimintaohjeita kuulijalle tai pilkan kohteelle:

”Mussoliini neuvo sulle
työläiskansan vihatulle
risiiniöljyä ryyppy liikaa
niin Italia rauhan saa.”

Tai vakavammalla sävyllä:

”Lyökäämme sorron kahleet pois!
Sortajille turman tois
Jos raatajat maailman lippunsa vaan
Sais korkeelle hulmuilemaan.”

Vanhan työväenliikkeen esimerkin mukaisia ”taistelulauluja” vihkosta löytyy yhdeksän kappaletta. Osin tyyli on napattu Työväen laulukirjojen juhlavammasta kategoriasta ja kirjoittajilla lienee mielessään ollut ”aatteen ylevyys” ja ”joukkojen toimintaan motivoiminen”. Näitä lienee laulettu esitysten päätteeksi.

Puhtaita urheilulauluja, jotka kehottavat ruumiinkunnon vaalimiseen, on kolme kappaletta. Asiaa sivutaan muuallakin, esimerkiksi taistelulaulukategoriaan sijoittamassani ”Ährän marssissa” neuvotaan vankileireille joutuneita tovereita. Ährän marssi on Jermilän mukaan Tammisaaren vankien laulu:

”Yhä työläisten ryysyisen rykmentin
osa olla on valkoisten vanki...

Siks voimia vaan ain kartuttamaan
Käy kahlittu raataja vartuttamaan.
Sinun ruumiisi henkesi sointuun...

Ei jäykissä koivissa kompuroida
Saa ainoakaan punapoika...

...veljet käy kentälle kilpailuun
vaik ympäröi heit’ oka-aita.
Vaikka vierellä vartia vampyyri
Ei röyhkeys senkään voita.
Hei heittoja vaan ja hyppyjä taas...”

Rajamäen Pojat olivat suurimmalta osin TUL:n urheilijoita. Joukon johtaja, Martti Jäppilä, oli maratoonari ja Ponnistus urheiluseuran jalkapalloilija. Hän heräsi 35 vuoden ajan joka aamu viittä vaille viisi aloittamalleen aamulenkille, jolla juoksi yleensä toistakymmentä kilometriä, joskus ”piikin” eli 25 kilometriä. Dallapén aikoihin hän joskus juoksi keikkamatkat muiden muusikoiden matkustaessa keikkabussissa.⁴⁴

Jermilän lauluvihkossa tekstintekijää ei mainita 37 laulussa. Osa näistä lienee syntynyt ryhmätyönä kesäleireillä. Yhteen kappaleeseen on sanoittajaksi merkitty ”R:mäen pojat”. Monista näistä signeeraamattomista teksteistä löytyy kyllä jäljempänä mainittujen sanoittajien kädenjälkeä, vaikka tekijä onkin jätetty mainitsematta. Signeerattujen laulujen määrä kasvaa kirjan loppupuolella, varsinkin vuoden 1927 paikkeilla. Nähtävästi kaikki ryhmän jäsenet tiesivät, ketkä olivat vanhan ohjelmiston kirjoittaneet tai tekstintekijän henkilöllisyyttä ei pidetty merkittävänä. Ryhmähän oli toiminut jo viisi vuotta ennen kuin Jermilä liittyi siihen.

Ahti H. Einolan nimellä löytyy 14 tekstiä, Paavo Salomaa 5 tekstiä. He olivat ryhmän loppuvuosien merkittävimmät sanoittajat ja työnjakokin tuntuu selvältä: Einola teki viihteellisemmät ja Salomaa poliittisemmat tekstit. Toki Einolankin myöhemmissä teksteissä on kantaaottaviakin kisällilauluja. Nimimerkki ”TJ” lienee Taisto Jermilä, hän teki kolme tekstiä.

⁴⁴ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 26–27

Alkuaikojen lauluissa on vähän signeerauksia. Äikiällä kaksi, Kososella kaksi, Laineella neljä ja Alangolla kaksi mainintaa.

Kahdessa laulussa mainitaan sana "kommunisti". Nämä signeeraamattomat tekstit lienevät Gunnar Laineen sotakouluaikana tekemiä. "Noske" sana esiintyy vain yhdessä kappaleessa, "Vaaliviisu". Se on koko ohjelmiston ainoa laulu jossa haukutaan sosialidemokraatteja. Se on tehty kunnallisvaalilauluksi joulukuun 1925 vaaleihin, tekstin perusteella kirjoittaja on luultavasti Armas Äikiä.

Ensisijaisesti Pojat tuntuvat keskittyneen yhteishengen rakentamiseen, toissijaisesti porvariston/luokkayhteiskunnan vastustamiseen.

Jotkin laulujen ilmaisuista ovat jo kadonneet nykyisestä puhekielestä. Esimerkiksi "ährä" tarkoitti ruumiillista harjoitusta, "hiljaiset perheet" olivat yhdessä eläviä avopareja jotka olivat jo sopineet naimisiinmenosta, "Venetsia-illat" olivat merenrannassa kesäleireillä järjestettyjä ulkoilmajuhlia ja "posetiivarit" oli yleisnimi italialaisille. Näiden laulujen yhteydessä "leikkaus" tarkoittaa yleensä ohranan suorittamia joukkopidätyksiä.⁴⁵

Rajamäen Poikien tärkeimmät tekstintekijät

Ludvig (Lulu) Kosonen (1900–1933) oli Rajamäen Poikien alkukauden sanoittajia, kirjoitti esimerkiksi ryhmän tunnuslaulun Rajamäen farssi. Vuonna 1918 hän muutti perheensä mukana Pietarista Suomeen. Ludvig suoritti osan oppikoulun oppimäärästä ja toimi kauppa-apulaisena. Vuonna 1920 hän muutti Helsinkiin perheensä mukana.⁴⁶

Etsivän keskuspoliisi (EK, ohrana) piti Kososta selkeästi vaarallisena kiihottajana ja seurasi häntä tarkkaan. Kansallisarkistossa Etsivän keskuspoliisin/Valpon papereissa hänestä on henkilömappi n:o 552 sisältäen 151 jaksoa. Se raportoi yksityiskohtaisesti hänen elämänsä Helsinkiin muuton jälkeen Leningradissa tapahtuneeseen kuolemaan saakka.⁴⁷

Tutustuminen ohranaan tapahtui toukokuussa 1921:

"pidätetty 24.5.1921 Savonlinnassa. Kommunisti kiihotuspuhuja. Sortavalan osasto passitti pidätetyn 2.6. -21 Pääosastolle. On edelleen pidätettynä.... Passitettu 10.6. -21 Helsingin Läänin vankilaan. Pöytäkirja lähetetään Viipurin Hovioikeuden Kanneviskaalille. Käskestä: Urho Piha."

Ensikertalaiselle annettiin vielä armon käydä oikeudesta:

"Päästetty ensikertalaisena vapaaksi 16.6.1921 sillä nimenomaisella ehdolla ettei jatkaisi aloittamaansa kiihoitustyötään.
Bengt Broms"

⁴⁵ Rajamäen Poikain lauluja, Taisto Jermilän kokoama laulukirja, kisällilaulukeräys 2016 materiaaleissa

⁴⁶ Saunio-Tuovinen: Edestä aatteen. Tammi 1978 s. 27–29, 181

⁴⁷ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 552

Tuolloin Kosonen oli jo Sosialistisen nuorisoliiton palkattu agitaattori. Hän raportoi työnantajalleen "kiihoitustyöstään" 15.–16.4. -21 Otavassa nimimerkillä "Vahtim. Sikanen":

"...Pidin puheen köyhälistön diktatuurista vanhemmalle väelle... Olivat aikaisemmin vasemmistolaisia... (Eihän ne pojat tienneet mistä erota, jokkun niit' on yllyttännä). Suuri vaikutus lienee Tiljanderilla, puheenjohtajalla, koska isänsä on T.Y:n puheenj... Tein suuret plakaatit iltaista puhetilaisuuttani "reklemeeratakseni" ja kiinnitin ne teiden risteyksiin. Yhden vein sahalle...

Nuoriso- ja työväentoiminta lamassa... pidetään vain kuukausikokoksia. Suunta ankaran demokraattinen, savolaista: laiskaa ja liukasta...

(Illalla) Puhuin suurelle nuorisojoukolle. 2 t.1t. käytettiin keskusteluun... Tiljander t.y. puheenjohtj (ent. vaalipuhuja) lörpötteli ja jurrasi, mankui kierrellen ja kaarrellen kommunisteja vastaan.... parkui kommunistien aseellisesta toiminnasta(:) ja jaaritteli parlamenttaarisuudesta...

Puheenvuorossani osoitin, kuinka T oli poikennut asiasta, asettanut muutamia kysymyksiä ja valheita, jotka minun täytyi mahdollisimman lyhyesti oikoa... T. oli sanonut etteivät sosialid. käytä aseita, vaan ovat ihanteellisia. Sanoin, että pelastusarmeijallakin on ihanteensa uskovaissilla samoin...ovat taivaallisia ihanteita. Elävälle yksilölle niistä ei ole hyötyä. Samoin on sosialid. haave hyvin kaunis haave, mutta käytännössä mahdoton toteuttaa...

Puheeni loputtua tuli T kamariini. Puhui kieroja ja kauniita. Mutta mitäpä niistä. Kuulin poikain sanoneen, etteivät he liity Hämeenlinnaan eikä liittoon. Ovat muka toistaiseksi puolueettomia. Hm; Tillianderin yllytystä."

Raporttinsa mukaan Kosonen kiersi lukuisia Savolaisia kuntia. Raportti päättyi tuolloin 21-vuotiaan nuoren miehen kirjoittamaan runoon:

"Sitten kun ma kuolen
niin pitäkääte huolen
ett' kiväärini kirstuhuni laitettais
haudalleni taulu
jossa ompii laulu
ett' tässä lepää poika
punakaartista"⁴⁸

2,5 kuukauden vankeuden jälkeen Kosonen palasi Helsinkiin ja Sörnäisten nuoriso-osaston kokoukseen. Osaston jäsenet huusivat hänelle eläköötä.⁴⁹

EK:n raportti 14.9. -21 kertoo, että varoitukset eivät ole tehonneet:

"Kosonen aikoo lähteä uudelle vuodelle kierto-agitatsioni matkalle... Ylipäänsä voidaan sanoa, että vangitsemisen jälkeen on yltynyt vielä enemmän kiihoitukseen... Hän sanoi että vaikka

⁴⁸ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 552: 15.–16.4. -21 Otava

⁴⁹ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 552: Lyhennysote 9.8.1921 Valkonen

minulla on selvät todisteet etten kuulu ohranaan, niin sanoi, että hän sittenkin epäilee minun kuuluvan sen asiamieheksi... Lennätti jo minusta rautatieläisille sanan..."

Näiden kokemusten innoittamana Kosonen syksyllä 1921 liittyi maanalaiseen SKP:een. EK:n viikkokertomus n:o 45 kertoo agitaatioon haetun ohjeita Venäjältä:

"Kosonen, Ludvig... Vuottaan Tullivartiosto pidättänyt Vuottaalla salateitse Neuvosto-Venäjältä saapuneena. Passitettu 7.11.1921 Kellomäen karanteeniin.... passittanut ... Pääosastolle, joka vastaanottanut hänet 24.11.1921. Säilytetään Etsivän Keskuspoliisin Tutkintovankilassa.

Käskystä:

Urho Kekkonen."

Seuraavaksi hänet pidätettiin kuulusteluja varten Vaasassa, jossa toimi Vapaan Sanan aputoimittajana. Vapauttamisen jälkeen EK:n Vaasan osaston kanslisti Tapio Torkkeli tapaa hänet sattumalta junassa 13.1. -23:

"Tarkastettuani junan menomatkalla Waasan ja Seinäjoen välillä huomasin III luokan vaunussa... Kososen, joka ei kuitenkaan minua huomannut. Seinäjoen asemalla pidin silmällä hänen liikkeitään ja nähtyäni hänen menevän II luokan ravintolaan... istuuduin samaan pöytään ja hetken kuluttua aloitin keskustelun... Jonkun aikaa muistuteltuaan (Kosonen) muisti vihdoon nähneensä minut Terijoen "ohranassa", minkä jälkeen aikoi nousta lähteäkseen, mutta ilmoitettuaani, että noin vuosi sitten olin saanut sieltä juopottelun takia potkut ja kuljeskelen nykyään markkinahuijarina, jäi hän edelleen istumaan. En ollut välittävänäni politiikasta, varsinkaan porvarillisesta, minkä johdosta Kosonen innostui selittelemään... alkoi kertoa "ohranan" julmuuksista...

Kemppaista kertoi Helsingin "Ohranassa" niin pahoin kidutetun, että tämä säästyäkseen jatkuvalta räähkäykseltä, näki helpommaksi lopettaa päivänsä hirttämällä. Ei kuitenkaan luullut, että Kemppainen olisi "ohranassa" ammuttu, kuten Kemppaisen vaimo... (Kosonen) ei luullut "ohranan" niin helppoa loppua uhreillensa suovan... Sanoi olevansa matkalla Pietarsaareen tervehtimään morsiantaan... siirtyäkseen sen jälkeen Helsinkiin jatkamaan velvollisuutensa täyttämistä luokkansa pyrkimysten kamppailussa. Ei kuitenkaan tietänyt minkä tehtävän puolueensa tulee velvoittamaan hänen nerollaan suoritettavaksi...

18.1.1923

Tapio Torkkeli

Alaosaston kanslisti"

Vuoteen 1925 mennessä Kososen luonnehdinta nousi jo kastiin "tunnettu kommunisti", hänestä kirjattiin seuraava "Luonnekuva":

"Kosonen, Ludvig, idealisti. Sielultansa enemmän haaveilija kuin reaalipoliitikko. Suorittanut muutaman luokan yhteiskoulua. Komm. Nuor. -liiton opinto- ja sivistystyön keskeisimpiä yksilöitä. Iloinen, leikkiä laskeva, sekä ymmärtävä henkilö.

Tämän ohella on hänellä myös voimakas alotekyky sekä tempperamentti. Puhetaito kohtalainen. Itsesuggestionista, johon hänellä on paljon taipumusta, esiintyy hän todellisena, sytyttävänä, vakaumuksellisena vallankumouksellisena. Kynäilijä-tyyppi. Valkoverinen,

kapeakasvoinen, silmälaseja kantava, vanha nuorisoliittolainen, ilmeisesti maanalaisen työn yksi keskeisimpiä henkilöitä.”

Helmikuussa 1926 hänet pidätettiin Sosialistisen nuorisoliiton jutussa ja tuomittiin vankilaan. Hän vapautui 20.10 1928.

30.3.1929 Kososen raportoitiin osallistuneen Tampereella Nuorten työläisten edustajakokoukseen alustajana:

”Työväestö on saatava ymmärtämään `punaista estetiikkaa` joka kasvattaa luokkatietoisuutta... ovat valmiit toimimaan luokkataistelun hyväksi ja vaikka henkensäkin uhraamaan sen puolesta...luennoilla oli läsnä paitsi sinne salaa pujahtanutta edustuksen etsivää noin 350 kommunistia...”

Tähän kokoontumiseen oli haettu esivallalta lupa ja etukäteen toimitettu laulutekstit tarkistettaviksi. EK raportoi:

”Klo 13 alkoi ohjelman suoritus, jolloin eri paikkakunnilta saapuneet laulu- ja lausuntaryhmät esittivät ohjelmansa, josta aikaisemmin... pääosastolle ilmoitettu paitsi laulua ”Terveisiä helvetistä” ja ”Joukkorunoa”, joiden esittämisen poliisimestari kielsi juhlapuolue myöntäessä... Esitykset olivat yleensä ja varsinkin helsinkiläisten hyvin räikeäsanaisia ja tähdättyjä nykyjärjestelmää vastaan...”

20.1.1930 Kosonen on hakenut passia siirtyäkseen Venäjälle. EK:n lausunnon perusteella passia ei myönnetty:

”Hakija on toimeliaimpia aktiivisia kommunisteja.”

Vuodelta 1930 on Suomen puolelta vielä maininta Kososen toiminnasta tiedotteessa n:o 201:

”täkäläisten ´äkkijyrkkien´ ja ´hoipertelijoiden´ välillä syntynyt vakavaa erimielisyyttä... Innokkaimman ´hoipertelijain´ vastustajan sanotaan olevan Ludvig Kososen, Helsingistä, joka vaikeasti keuhkotautia sairastavana (makuulla vuoteessa) on kehoittanut kaikkia häntä katsomassa käyneitä tovereita tekemään kaikkensa ´hoipertelijoiden´ rintaman murtamiseksi ja heidän ulos potkimisekseen järjestöistä, luvaten itse viimeiseen hengenvetoonsa asti taistella ´hoipertelijoita´ vastaan. Topias Torkkeli.”

Tämän jälkeen Kosonen lienee siirtynyt laittomasti Neuvostoliittoon, jossa työskenteli kirjailijana ja Punakantele-lehden päätoimittajana. Viimeiseksi jääneessä työssään, romaanissaan Lippulaulu, hän kuvaa mm. Rajamäen Poikain alkutaipaleen aikaista nuorisotoimintaa.⁵⁰

Kososen tunnetuin sanoitus on Nuorten työläisten lippulaulu. Se on tehty 1920-luvun puolivälissä Kivinokassa leireilleen Sörnäisten nuoriso-osaston lippulauluksi. Melodia on Hannes Konnon suojeluskuntamarssi *Jää hyvästi isänmaa*. Tunnetuin tähän melodiaan tehty teksti on Knut Kankaan 1929 kirjoittama *Taistojen tiellä*.

⁵⁰ Kosonen Ludvig: Lippulaulu. Leningrad: Kirja, 1932

26.3. -33 ilmoitti Pietarin yleisradio, että 21.3. -33 on Pietarin röntgen instituutissa pitkälliseen keuhkotautiin kuollut suomalainen Ludvig Kosonen. EK raportoi Elli-vaimon kirjeestä Suomeen:

"K:n hiljattain ottama vaimo, Elli, kertoi m.m.: ...Eilen 19 päivä Lulu vielä puhui paljon asioita, mutta tänään ei juuri mitään. Hänelle piti toimitettaman verensiirto, mutta nähtävästi sitä ei enää voida tehdä..."

21.3.33. Lopetin eilen illalla, tai yöllä tämän kirjoittamisen ja nyt jatkan. Olin eilen hänen luonaan sairaalassa koko päivän iltaan klo 11.15, sitten ajoivat pois. Tänä aamuna sanitääri tuli hakemaan. Menin, mutta oli jo myöhäistä, hän oli jo lähtenyt. Lulu kuoli 21.3.33 klo 8 ja 9 välillä. Minä kirjoitan teille myöhemmin kaikki vaiheet, nyt en millään jaksa..."

Lulu Kosonen

Gunnar Laine (1901–1938?) liittyi laulajaksi ja tekstintekijäksi Rajamäen Poikiin noin 1922–23. Kososen tavoin EK seurasi häntäkin tarkasti. Hänen kansiossaan numero 1455, sisältäen 144 jaksoa, tärkein dokumentti on kuulustelupöytäkirja vuodelta 1928.⁵¹ Tuolloin hänet pidätettiin SKP:n sotilaslinjan organisaattorina. Kuulusteluissa selvisi pääosa aiemmasta 1920-luvun toiminnasta.

Laine ehti laulaa Rajamäen Pojissa vain noin kahden vuoden ajan, mutta lähetti laulutekstejä eri "sijoituspaikoistaan" ja yritti vaikuttaa ryhmän toimintaan vielä vuonna 1927 ollessaan Suomessa vähän aikaa vapaalla jalalla siirtyessään Venäjältä Suomeen. Myöhäinen liittyminen ryhmään selittyy kapinatuomiolla:

"...että v. 1918 kapinasta sai 3 vuoden ehdollisen tuomion, jonka joutui 1919 keväällä kärsimään, kun se yhdistettiin Helsingin R.O:ssa annettuun tuomioon 4 kuukautta vankeutta varastetun tavarán salaamisesta, niin että kuulusteltavan kärsittäväksi jäi yhteensä 3 v. 2 kk. kuritushuonerangaistus, että vapautui Sörnäisten kuritushuoneesta, mikäli muistaa, joulukuun 12 päivänä 1921 "kirjoituksella", kun oli vielä jällellä kärsittävä noin 1/4 koko rangaistusajasta..."

Lyhyen lauleskeluajan jälkeen Laine siirtyi syksyllä 1924 Neuvostoliittoon punaupseerikouluun. Hän on ollut jonkun vuodon johdosta EK:n seurannassa lähtöaikeidensa takia. EK tietää lähtöajan ja laittaa varjostajan perään. 15.11.1924 Pitkä ja vaiherikas matka

⁵¹ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 1455

alkaa. Laine lähtee junalla Turkuun EK:n etsivän varjostaessa. Turussa hänet tarkastetaan, mitään kiellettyä ei löydy, passikin kunnossa. EK päästää Laineen ruotsinlaivalle.

Tukholmassa Laine ottaa yhteyttä paikallisiin kommunisteihin. Hän luovuttaa passinsa vastaanottajille. Laine ilmoittautuu passittomana poliittisena pakolaisena Tukholman pakolaisten välityskomiteaan nimellä Helge Aro. Hän saa sieltä pakolaissassin Viron kautta Neuvosto-Venäjälle siirtymistä varten.

Laiva Tukholmasta saapuu Tallinnaan 20.11.1924. Aamulla laivalle saapuu mies, joka kysyy Lainetta ja vie hänet kaupungille, suoraan "Kaitsepoliisiin". Siellä hänelle kerrotaan, että koska on saapunut väärällä nimellä, hänet palautetaan takaisin Suomeen. Laine on kaksi päivää putkassa. Käännytyksen varmistuttua hänet taas viedään poliisin toimistoon. Saattaja lähtee hakemaan passituspapereita jättäen Laineen matkatavaroineen hetkeksi yksin.

Silloin Laine pisti lakin päähänsä, otti matkatavaransa ja lähti tavaroineen kadulle. Kymmenen päivän kuluttua hän ylitti Viron ja Neuvostoliiton rajan Narvan kohdalla kävellen valtatie suoraan rajan yli.

EK:n ilm. rek. n.o 751/24 kertoo:

"11.11.1924 kertoo Maxwell, että metallimies Gunnar Laine lähtee lauantaina Kansainväliseen Sotakouluun jonkun toisen mukana salaista etappitietä... Laine menee ensiksi Tukholmaan ja sieltä Venäjälle ja on matkaansa varten saanut avustusta sos. Nuorisoliitolta ja työväenurheiluliitolta yhteensä 1. markkaa ja että loppukustannukset maksetaan Moskovassa... Kuten todettiin, meni Laine yhdessä Uuno Leo Sirenin kanssa Tukholman kautta Venäjälle.
Aarne Korhonen."

Vuoden 1928 kuulustelupöytäkirjan yhteenveto-osa taas arvioi:

"4) 'Passin hävitys' on ilmeinen valhe ja tarkoitukseton teko: pikemmin sai 'Svenska venstergruppernas Finlands-komite' passin käytettäväkseen – toiseen tarkoitukseen, kun Helge Aron nimelle valmistettiin kuulusteltavalle passi Venäjällä opiskelua varten, jottei Laineen nimi tulisi komprometoiduksi. Sanotun komitean puoleen kääntyminen oli kuulusteltavalle mahdoton ilman ennalta tapahtunutta tšekäläisten S.K.P:n johtopiirien instruoimista."

Vuonna 1927 Laine palasi opintojen päätyttyä Suomeen. Opintoja hän ei kauaa ehtinyt hyödyntää, EK: Sortavalan osasto raportoi 24.10.1928:

"Eilen pidatti alaosasto Sortavalassa SKP:n sotilaslinjan II divisioonan organisaattorin, jonka henkilöllisyyden selvittämistä varten lähetetään ohellinen valokuva. Kuulusteluissa ilmoitti mies olevansa mallipuseppä Eino Laaksonen..."

EK:lta henkilöllisyyden varmistaminen sujui viikossa, 31.10.1928 oli jo paljastunut:

"Tämän mukana lähetetään kunnioittaen Sortavalassa pidätetyn ja täällä uudelleen valokuvatun SKP:n sotilaslinjan organisaattorin, metallityömies Frans Gunnar Fransinp. Laineen... valokuvia 3 kpl." Sormenjaljet vielä tarkistettiin ja asia oli selvä.

Viipurin hovioikeus aloitti jutun käsittelyn tammikuuun puolivälissä 1929. Kaikkiaan neljätoista pidätystä suoritettiin jutun johdosta.

Laineelle luettiin syyte:

"Frans Gunnar Laine siten, että hän, mentyään syksyllä 1924 salaisesti Ruotsin ja Viron kautta Venäjälle ja palattuaan 1927 Suomeen, oli kohta sen jälkeen ryhtynyt puolueen salaiseen työhön toimien pidättämisenä vuoden 1928 syksyyn saakka Viipurin piirin sotilasorganisaattorina..."

Tuomio julistettiin:

"ovat tehneet itsensä syypäiksi valtiopetoksen aikomuksessa tehtyihin tekoihin... hovioikeus harkitsee oikeaksi, nojautuen rikoslain 11 luvun 4 ja 6 pykäliin, sellaisina kuin ne ovat 21 päivänä huhtikuuta 1894 annetussa asetuksessa... tuomita heidät valtiopetoksen valmistelusta pidettäväksi kuritushuoneeseen... Frans Gunnar Laineen... seitsemän vuotta..."

Itä ja Länsi -lehti 7/1929 kommentoi oikeudenkäyntiä:

"Neljätoista työläistä tuomittiin kuritushuoneeseen. Tuomioiden suuruus vaihtelee 7 vuoden ja neljäntoista kuukauden välillä. Yhteenlaskettuina tekevät nämä uudet kuritushuonetuomiot enemmän kuin viisikymmentä vuotta... (Vietiin) Viipurin hovioikeuden käsiteltäväksi... jolloin syytetyt esittivät kuuluisaksi tulleet puolustuspuheensa. Ne eivät oikeastaan olleet puolustuspuheita, vaan syytöspuheita koko nykyistä valtakomentoa vastaan."

Vapauduttuaan Laine joutui tehostettuun seurantaan. EK raportoi matkat, työpaikat, tuttavat ja tyttöystävät:

"16.8. -34 klo 14.15 soitti Tanner Turusta ja ilmoitti Frans Gunnar Laineen vapautuneen tänään Turun lääninvankilasta. Laine matkustaa tänään klo 17.24 lähtevällä junalla Helsinkiin."

Ilm. rek. n:o 382/15.2.35:

"...Irja Margareta Laurikainen, synt. 2.8.13 Kotkassa... on EK:lle tuttu H:gin nuorten työläisten opintoyhdistyksen jäsenyydestään... epäilemättä osallistuu nykyisin salaiseenkin puolue toimintaan... Hän pitää seuraa itseään toistakymmentä vuotta vanhemman, tunnetun kommunistitekijän, Frans Gunnar Laineen kanssa..."

Seuraavaksi EK syyllistyy jo tirkistelyyn, 9.9. -35:

"Ilmoitus joka koskee Irja Laurikaisen (Raoul Palmgrenin ensimmäinen vaimo 1936-53 TT) lemmenasioita ja SKP:n suhdetta niihin.

Kuten silloin tällöin on kuulustelujenkin yhteydessä käynyt ilmi, ottaa SKP osaa jäsentensä lemmensuhteidenkin järjestelemiseen antaen milloin kieltoja milloin myönnytyksiä erinäisten nuorten suhteisiin...

Irja Laurikainen seurusteli joku vuosi sitten maalari Kalle Grönroosin kanssa, mutta puolueen määräyksestä oli hänen Grönroosista luovuttava, koska katsottiin, ettei G. ole sopivaa seuraa

hänelle. Sittemmin piti Laurikainen seuraa punaupseeri Frans Gunnar Laineen kanssa ollen Laurikaisen tunteet hyvin hehkuvia hänen Laineelle lähettämistään kirjeistäänkin päätellen. Joitakin aikoja sitten kylmenivät Laurikaisen tunteet Lainetta kohtaan ja alkoi hän seurustella (tied:lla on jopa sellainen epäily, että se on tapahtunut puolueen määräyksestä) tunnetun Raoul Palmgrenin kanssa. Laine ei tätä ole mitenkään jaksanut sulattaa vaan ahdistelee kiivaasti Irjaa...

Kun Irjan kiellot eivät ole Laineeseen tokeneet, on – kertoo Toivo Karvonen – SKP:n taholta nyttemmin annettu Laineelle varoitus hänen sopimattoman käyttäytymisensä johdosta. Ellei tämä varoitus tepsii, tulee puolue kohtelevaan Lainetta jyrkemmin.

Ymmärrettävästi on puolueelle edullista, että sen jäsen (Irja Laurikainen) seurustelee Palmgrenin kaltaisen vasemmistodemokraatin kanssa."

Ei ollut vapaus lapualaisajan Suomessa herkkua. Laine haluaa elämänmuutosta, EK:n raportti 17.10.35 kertoo jo hänen ratkaisunsa:

"Ilmoitus joka koskee Frans Gunnar Laineen todennäköistä menoa N-Venäjälle. T.444 ilmoitti 16.10. -35, että... Gunnar Laine... oli joutunut ravintolasta pois joko omasta aloitteestaan tai erotettuna (Laine työskenteli ravintola Oivan portsarina, TT).... Nyt on... kerrottu että Laine olisikin lähtenyt Venäjälle...

Tiedustelu Viipurin osastolta antanee vastauksen kysymykseen, onko Laine todella mennyt Venäjälle."

Sota-aikaan vangittu ja kuulusteltu Artturi Vähä kertoo Laineen menneen vuonna 1934 Venäjälle ja seuraavana vuonna NKVD:n vanginnee hänet. Tuon väliajan Laine olisi opiskellut vähemmistökansallisuuksien yliopistossa Pietarissa. Pidätyksessä Lainetta syytettiin vakoilusta Suomen hyväksi, se oli kenties yleisin syyte Stalinin suomalaisvainoissa. Koska Vähän muistitietoon perustuva kuulustelu on tehty lähes kymmenen vuotta tapahtumien jälkeen uskon hänen muistaneen vuosiluvut väärin. Uskoisin että vangitseminen on tapahtunut vuonna 1936. Tällaista tulkintaa tukee myös EK:n kopioima, Laineen äidilleen lähettämä kirje 10.10.1935. Siinä Gunnar pyytää äitiään lähettämään Suomeen jääneet tavaransa Venäjälle uuteen osoitteeseensa: Leningrad, Kronverskaja ul.23/59, kv 87, Lekari. Sotakoulussa Laineen peitenimi oli "Jaska Lekari".

Kirje päiväyksellä 24.4.1937 on jo melko varmasti kirjoitettu vankilasta. Äidille kirjoitetun kirjeen sävy on aivan poikkeava aiemmista. Se sisältää useita liuskoja Stalinin ja neuvostovaltion saavutusten ylistystä. Vangitutkin kommunistit uskoivat yleisesti viimeiseen asti, että heidän pidättämisensä on väärinkäsitys. Arkistoissa on valtaisa määrä kirjeitä joissa vangitut yrittävät vakuuttaa vangitsijansa, joiden tietävät kirjeensä lukevan, uskonsa puhtaudesta. Raportin tehnyt EK:n virkailija, joka ei tiedä Laineen vangitsemisesta, ihmettelee myös tyyliä:

"...Venäjälle loikannut... Gunnar Laine, joka kirjoittelee Leningradista äidilleen Aurora L:lle Helsinkiin nimellä J. Lekari ja milloin taas veljensä Ragnar L:n (myös Venäjällä) nimellä, lateli viime kirjeessään 24.4.37... pitkän ylistelevän kuvauksen neuvostolan oloista... jatkuu

sepustelu arkista toiseen... "Lekari-Laineen" täytyy olla tekijämiehenä jollakin poliittisella alalla. Eihän luulisi tavallisen rivimiehen pystyvän bluffaamaan tuolla tavoin..."

Näin Laine äidilleen todennäköisesti viimeiseksi jääneessä kirjeessään:

"Moskovaan aletaan piakkoin rakentaa rakennusta, jonka päälle tulee 100 metrin korkuinen Leninpatsas. Rakennuksesta tulee niin ollen maailman korkein rakennus, se on 420 metriä korkea patsaan kanssa..."

Tov. Stalin on eittämättömän selvästi tämän historiallisen ajankohdan suurin kansain johtajanero koko maailmassa, on varmasti kaikkein kansanomaisin, kaikkein tieteellisin samalla ollen, kaikkein suurimmille joukoille samalla tuttu, läheinen sekä ajatuksiltaan, teoiltaan että helposti ymmärrettävä puheeltaan...

Täällä ei eletä sellaisen vakituisen taloudellisen huolen ja painon alla kuin siellä... ihmiset osaavat sydämellisesti nauraa ja olla iloisia, koska elämä on varmalla pohjalla..."⁵²

Neuvostoliiton karkoittamalta saksalaiselta siirtotyöläiseltä saatiin lisätietoa Laineen kohtalosta:

"9.2.1938 Neuvostoliitosta karkoitettujen saksalaisten joukosta päätettiin ottaa joitakin... haastateltaviksi oloista Venäjällä.... Karl Vilhelm Schmitt... sanoo tehneensä Venäjällä rehellisesti työtä, mutta... hänet 30.7. -37 vangittiin ja suljettiin DPZ:hen (Spalernajaan) syytettynä vakoilusta..."

Vankilassa tapasi suomalaisen Lekarin joka oli Suomessa istunut 10 vuotta (?) poliitisena vankina. Joku toinenkin suomalainen kommunisti – Antikaisen taistelutoveri – oli ollut samanaikaisesti Spalernajalla..."

Lopullisen niitin antavat sota-aikana vangitun desantti Kerttu Nuortevan kuuulustelut: "Laine, Frans Gunnar s. 3.3.1901

V. 1938 saanut 10 vuoden tuomion vakoilusta Suomen hyväksi." (Kerttu Nuortevan Venäjällä kuulemia tietoja).⁵³

Tutkija Markku Salomaa arvioi tutkimuksessaan vuonna 1992, että suomalaisia punaupseereita vangittiin Stalinin vainoissa vuosina 1935–38 noin 500–600. Kuolleisuus gulageille joutuneilla punaupseereilla oli 90,7 %.⁵⁴ Aatteen laulaja lienee kadonnut aatteen yöhön. Laineen kanssa kirjeenvaihdossa ollut Arvo "Poika" Tuominen kertoo kadottaneensa yhteyden vuonna 1937.⁵⁵

Taisto Jermilän kirjoittamassa Rajamäen Poikain lauluvirossa Laineen tekstit ovat mitä ilmeisimmin nimimerkillä "G:za". Laineen lempinimi oli "Guntsa". Samaan viittaa myös tuon

⁵² Kansallisarkisto EKV henkilömappi 1455 P.S. -tiedoitus n:o 1671/29.4.1937

⁵³ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 1455 ilm. n:o 1603/9.9.43. K.J.Rinne

⁵⁴ Salomaa: Punaupseerit. WSOY 1992 s. 297–298, 508

⁵⁵ Saunio-Tuovinen: Edestä aatteen. 1978 s. 164–165

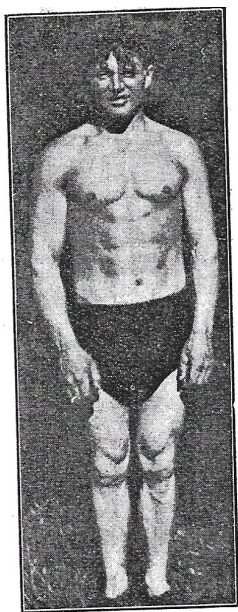
nimimerkin kirjoittamat laulut punaupseerikoulusta, joita hän toimitti Rajamäen Poikien ohjelmistoon.⁵⁶

Laineen tunnetuin teksti on venäläiseen kansanlauluun sanoitettu *Kyllikki-valssi*: ”En tarjota voi elon onnea sulle, en voi ruusuja antaa...” Dallapé levytti sen vuonna 1935 solistinaan Georg Malmsten. Sanoittajaksi merkittiin Jäppilä. Tuohon aikaan Jäppilä osti kertakorvauksella lauluja Dallapélle:

”Jos kappaleen myi kaikkine oikeuksineen, ´ilman teidän nimeä toisinsanoen´... sai kertakorvauksena... 200 markkaa. Jos tekijä puolestaan halusi nimensä levyn etikettiin ja tekijätietoihin, hinta oli 100 markkaa.”⁵⁷

Levyetiketistä voi tulkita että Gunnar Laine Turun lääninvankilasta vapauduttuaan tarvitsi 200 markkaa matkarahoiksi Spalernajaan.

KYLLIKKI VALSSI <https://www.youtube.com/watch?v=CkzHQLXSeIY>

Gunnar Laine, joka sai 7 vuoden tuomion.

Armas Äikiä (1904–1965) oli suomalainen runoilija, kirjailija, toimittaja ja poliitikko. Hän kuului SKP:n johtoon 1930-luvun lopusta alkaen. Äikiä kirjoitti romaaneja salanimellä Viljo Veijo. Sekä Äikiän poliittisten mielipiteiden että kulttuuri- ja taidekäsitysten on luonnehdittu edustaneen dogmaattista neuvosto-marxismia.⁵⁸

Hän oli yksi neljästä Stalinin säästämästä johtavasta suomalaiskommunistista (muut olivat Otto Wille Kuusinen, Antti Hyvönen ja Inkeri Lehtinen). Tuure Lehén oli turvassa Espanjan sisällissodassa.⁵⁹

⁵⁶ Taisto Jermilän lauluviikko, kisällilaulukeräys 2016 materiaaleissa

⁵⁷ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 32 ja 68

⁵⁸ Kalemaa: Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. SKS 2007

⁵⁹ Rentola: Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937–45. WSOY 1994 s. 69–72

Vuodet 1927–1928 ja 1930–1935 Äikiä vietti vangittuna. Tuomiot tulivat kiellettyyn poliittiseen toimintaan osallistumisesta. Vuonna 1935 hän siirtyi Neuvostoliittoon ja sai NL:n kansalaisuuden:

”Neuvostoliitossa Äikiä toimi aluksi Suomen kommunistisen nuorisoliiton (SKNL) palveluksessa. Opiskeltuaan monien muiden tunnettujen suomalaiskommunistien tavoin Moskovan kansainvälisessä Lenin-koulussa hän siirtyi 1938 Kominternin palvelukseen, ja hänestä tuli Kommunistisen nuoriso-internationaalin Suomen-asioiden esittelijä. Hän vältti Stalinin terrorin ajan (1936–1938) puhdistukset pahojen kielten mukaan sen takia, että oli itse tovereidensa ilmiantaja ja näin ollen Stalinin hyödyllinen kätyri. Arvo ”Poika” Tuomisen mukaan Äikiä yritti turhaan koota raskauttavaa todistusaineistoa jopa Otto Wille Kuusisesta, joka oli esittänyt kriittisiä arvioita hänen runoudestaan.”

Äikiä nimitettiin 1939 Terijoen Hallituksen maanviljelysministeriksi. Hän toimi sota-aikana mm. vangittujen suomalaisten kuulustelijana ja propagandistina. Jatkosodan vuosina suomalaiset radionkuuntelijat saivat tutustua Äikiän radiopropagandistin taitoihin. Hänestä tuli Aino Kallion eli Moskovan Tiltun ohella yksi vihatuimmista suomenkielisistä radioäänistä. Äikiällä oli tapana huudella herjoja ja kommentteja Yrjö Kilpeläisen radiopakinoiden, Jahvetin jorinoiden, sekaan.⁶⁰

Hän sanoitti sota-aikana myös lauluja, esimerkiksi 1941:

”Oli tähdetön Pohjolan taivas,
Oli synkeä Suomemme yö.
Valo tulkohon siis,
Tuli leimahtakoon,
Puna-Armeija lahtarit lyö!”⁶¹

Palattuaan Suomeen sodan jälkeen 1947, hän työskenteli kommunististen ja kansandemokraattisten sanomalehtien perustaman Demokraattisen Lehtipalvelun (DLP) johtajana. Sota-aikaisten toimiensa takia hän ei saanut takaisin Suomen kansalaisuutta mutta toimi kuitenkin SKP:n keskuskomitean ”epävirallisena jäsenenä”. *Työkansan Sanomissa* hän pakinoi nimimerkillä Liukas Luikku.⁶²

Äikiän tunnetuin kisällilaulu on kylmän sodan aikaan kirjoitettu *Herra Comisco*, joka oli esimerkiksi Hiilipoikien ohjelmistossa. Siinä irvaillaan Sosialistisen internationaalin edeltäjälle Comiscolle.⁶³

Äikiä kuoli vuonna 1965.

Kommunisti-lehden päätoimittaja Inkeri Lehtinen kirjoitti artikkelissaan hautajaisista, että ”koko kansanvaltainen Suomi oli saattamassa suurta johtajaansa”.⁶⁴ Äikiän uurna laskettiin

⁶⁰ Kalemaa: Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. SKS 2007

⁶¹ Rentola: Suomalainen kommunismi ja sota 1937–1945. WSOY 1994 s. 65, 355–356

⁶² Kalemaa: Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. SKS 2007

⁶³ TMI ohjelmalehtinen ”kisällilaulun ilta”/Saunio

⁶⁴ artikkeli Kommunisti-lehdessä 6.12.1965

Malmin hautausmaalle SKP:n johtohenkilöiden yhteishautaan. Uurnan laskivat Aimo Aaltonen ja Ville Pessi presidentti Kekkosen tehtävään määräämän poliisivartion valvonnassa; presidentin käskystä muiden saattajien läsnäoloa ei sallittu.⁶⁵

Armas Äikiä työpaikallaan 1960-luvulla

Tekstintekijä **Ahti H. Einola** on nimimerkki. Nimimerkin takaa paljastuu työväenkulttuurin moniosaaja **Hannes Eino Gabriel Ahti** (ent. Anderson 1894–1955).

Ahti teki suurimman osan kisällilauluistaan Rajamäen Pojille nähtävästi sen jälkeen kun Dallapén syntyminen oli aiheuttanut suukopua kommunistien kanssa. Näihin aikoihin Laine oli palannut Moskovasta, Äikiä ja Kosonen olivat vankilassa. Ensimmäinen Ahti H. Einolan teksti ilmestyy Jermilän kokoamaan laulukirjaan vasta sivulle 26.

Haastateltujen Rajamäen Poikien mukaan kuplettilaulajana Ahti oli henkilö joka halusi enemmän koreografioita lauluesityksiin. Hän lienee ollut tyylinluojia myöhempien ryhmien liikunnalle.⁶⁶

Vuodesta 1929 alkaneeseen Sosialidemokraattisen Työläisnuorisoliiton kisällilauluvihko-sarjaan Ahti kirjoitti lauluja säännöllisesti. Sarja ilmestyi vuoteen 1950 saakka ja siinä julkaistiin kaikkiaan 372 laulua. Vuonna 1935 julkaistiin Ahdin oma kisällilaulukokoelma: Kisällilaulusarja n:o 1.⁶⁷

Gabriel Tossun nimellä hän oli myös tunnettu kupletööri. Samalla nimimerkillä hän paitsi esiintyi, myös teki iskelmätekstejä (esimerkiksi Yö kaivopuistossa, Kulkurin masurkka), kirjoitti nipun näytelmiä, pakinoita ja kertomuksia Ilmarinen Oy:n lukemistolehtiin.

Lastenkirjoja syntyi nimillä Eino Taatto ja Eino H. Ahti, muita tekstejä nimillä Hannes Ahti, Aukusti Salo ja Saaren Pekka.⁶⁸

⁶⁵ Kansan Arkisto. Aimo Aaltosen jälkeenjääneet paperit, päiväkirjamerkintä 12.12. -65

⁶⁶ Kansanperinteen arkisto/GMC/TMI: T572/Taisto Jermilän haastattelu

⁶⁷ Saunio-Tuovinen: Edestä aatteen. 1978 s. 32–33

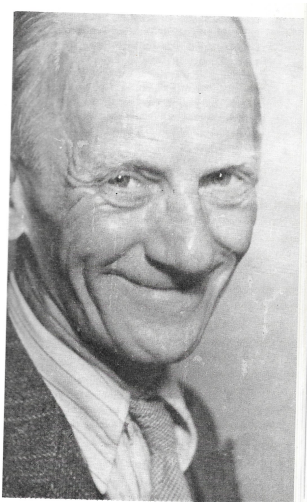
⁶⁸ Hirvisieppä: Hupilaulun taitajia. WSOY 1969 s. 115–116

Hämärän lintuja –romaanin kirjoitti taas Ahti H. Einola (Kustannus Oy Kansanvalta, Helsinki 1933). Teuvo Tulio teki elokuvan *Sellaisena kuin minut halusit* Einolan aiheesta. Hän näytteli vuonna 1938 Nyrki Tapiovaaran elokuvassa *Varastettu kuolema*.⁶⁹

Ola Fågelbergin sarjakuvahahmo Pekka Puupää perustuu Gabriel Tossun ulkonäköön ja esiintymiseen/esiintymisasuihin.

Fågelberg ja Ahti olivat saman työnantajan palveluksessa. Fågelberg oli 1920-luvulla osuusliike Elannon valistusosaston päällikkö ja Ahti kirjoitti Elanto-lehteen pakinoita ja kirja-arvosteluja.⁷⁰ Vuoden 2016 kisällilaulukeruuksa eräs haastateltava kertoi heidän työväentalollaan esiintyneen myös Pekka Puupään. Paljastui, että kyseessä olikin Gabriel Tossu.

Jotain tragikoomista on siinä, että humoristi-kupletööri-kisällilaulaja muistetaan parhaiten siitä, että hän muistuttaa itsestään luotua fiktiivistä hahmoa...

Gabriel Tossu, kuva Hirvisepän kirjasta

Rajamäen Pojat ja Ohrana

Etsivä Keskuspoliisi (EK) syntyi sisällissodan jälkeen vuonna 1919. Silloin yhdistettiin Yleisesikunnan osasto III:n harjoittama sotilaallinen tiedustelu ja Valtiorikoslain tiedusteluosaston toiminta Etsiväksi Keskuspoliisiksi. Työväenliikkeen käyttöön vakiintui halventava nimitys Ohrana. Se oli ollut itsenäisyystaistelun aikaisen tsaarin valtiollisen poliisin kutsumanimi.⁷¹

Rajamäen Poikien suhtautuminen Ohranaan on selvä, tunnuslaulussaan Rajamäen farssi he laulavat:

⁶⁹ <https://www.elonet.fi/fi/henkilo/252283>

⁷⁰ Hirvisepä: Hupilaulun taitajia. WSOY 1969 s. 115–116

⁷¹ Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009. Toim. Matti Simola. WSOY 2009

"Nuo ohranaretkut, on niilläkin metkut.
 Tuppautuvat joka paikkaan, vaikka heitä inhotaan
 jos ulos niitä käskee, kuin Sörkassa äsken,
 reilut miehet silloin kaikki vangitaan.
 Tarmolla työhön jok'ainoa taas, niin kerran on meilläkin oikeus maas.
 Hei elämä on farssii, kun Rajamäki marssii,
 ilolaulut raikaa ja haitari soi."⁷²

Ylläoleva "uusi" säkeistö lisättiin lauluun vuonna 1925. Säkeistön ilmestymisen Rajamäen Poikien tunnuslaulun tekstiin ohrana raportoi asiaankuuluvasti:

"Rajamäen Rykmentti" esitti kuorolaulua, m.m. lauloi ryhmä uuden laulun, jossa kerrottiin "ohranan" tunkeutumisesta H:gin t.y:ntalolla pidettyihin Söörnäisten sos.Nuoriso-osaston vastaanottotilaisuuteen 31.8.25."⁷³

Lisätyn säkeistön taustalla ollut tapahtuma oli osaston uusien jäsenten vastaanottotilaisuus. Tilaisuudessa oli paikalla tunnistettuja EK:n poliiseja ja nuoret provosoituivat. Muodostui täysimittainen mellakka, jota hajottamaan tarvittiin lopulta ratsupoliiseja. Osa paikalla olleista nuorisoliittolaisista oli pistooleilla aseistautuneita, tuohon aikaan 25–28 -vuotiaita, sisällissodan rintamaveteraaneja. Edellisen kesän he olivat harjoitelleet sotilastaitoja ja pistooliammuntaa Kivinokassa ja poliisit tiesivät tämän.

Yleisön joukossa olleet EK:n miehet tekivät oman raporttinsa tapahtuneesta:

"...Puheen aikana tuli eräs mieshenkilö luoksemme sanoen meidän olevan valtiollisen poliisin miehiä ja vaati meitä poistumaan... Mies istui, uudisti vaatimuksensa ja sanoi että meidät kyllä tunnetaan, jota vastaan emme väittäneetkään. Tämä keskustelu sai yleisön jonkunverran rauhattomaksi. Tämän johdosta sanoi Nokireki (puhuja, TT) puheensa lomassa "olkaa vaan rauhallisia ei siellä ole kuin kaksi ohranaa". Puheen päätyttyä kello 9.15. ip kuului salista huuto "katsokaa nyt ohranoita". Kaikki salissa olijat /n. 300 henkeä/ nousivat seisomaan ja katsoivat meitä huutaen ja viheltäen. Kuului huutoja 'ulos ohranat, heittäkää ne ikkunasta ulos'. Joukko nuoria miehiä lähestyi... Eräs kävi allekirjoittaneen Palosen käsipuolesta kiinni... Lähdimme hätäilemättä ovelle päin... seurasivat yllämainittu joukko nuoria miehiä koko ajan yhtämittaa tyrkkien ja työntäen ovelle asti...

Allekirjoittanut Rundman kääntyi puhelimitse poliisimestari Honkasen puoleen... lähetti paikalle poliisikomennuskunnan. Kokous hajoitettiin ja kuusi miestä pidätettiin... Eteisaulassa kokoontuivat kaikki salista ulos joutuneet... alkoivat laulaa taistelulaulujaan ja huutaa 'ohranat, lahtarit' yms. Eräskin nuori poika huusi poliisimestari Åberg'lle senkin lahtari, sinä et elä kauan'. Hänet pidätettiin heti. Pidätetyt vietiin suuren kansanjoukon seuraamana etsivään osastoon. Kansanjoukko huusi ja lauloi koko matkan. Ratsut hajoittivat joukon etsivän osaston edustalla.

Pidätetyiksi tulivat... Vilho Ilmari Alanko... ja Vihtori Valdemar Yletyinen... (Rajamäen Poikien 1. kokoonpanon jäseniä, TT)⁷⁴

⁷² Rajamäen Poikain lauluja, kisällilaulukeräys 2016 materiaaleissa

⁷³ Kansallisarkisto EKV Söörnäisten sos. Nuoriso-osasto

⁷⁴ Kansallisarkisto EKV Söörnäisten sos. Nuoriso-osasto ilm.n.o 42

Tiedottaja 129, vakooja osaston sisäpiiristä, kertoo samasta tilaisuudesta:

"...(salissa) kierteli yleisön joukossa lappunen... 'Toverit, täällä on ainakin kaksi ohranaa, istuvat vasemmassa nurkassa. T.129 oli jälkeinpäin kuullut, että N. Väre olisi kehottanut E.K:n miehiä poistumaan mutta eivät nämä olleet sitä tehneet... kuului huutoja: 'alas ohrana, helvettiin ne, antakaa päihin' yms. Joku läsnäoleva huusi: 'Valokuvatkaa ne, jotta tunnetaan'... johon Ahonen....'ei valokuvata, koneet menevät rikki kun niillä on tuommoiset naamat'. Melu oli kehittynyt korviasärkeväksi.... Saattojoukko, joka oli järjestäytynyt 'ohranain' ympärille tyrkki ja tuuppi näitä ja havaitsi T.129, että ainakin nuorempaa etsivää lyötiin... Einari Nurmi... kertoi lyöneensä nuorempaa 'ohranaa' muutamia kertoja ja sanoi pelkäävänsä, että joutuu kiinni, sillä nuorempi mies oli häntä tarkastanut hyvin kauan...

Kuului ovelta meteliä ja sisään tuli poliisi... niin rajusti että oven saranat melkein irtaantuivat... Poliisin... astuessa sisään kalpeni Einari Nurmi sanoen: 'nyt se on menoa. Nurmi antoi T.129:lle myöskin lompakkonsa ja Neuvosto-Venäjän merkkinsä talteen, siltä varalta että todella joutuu kiinni....

Yleisön alkaessa poistua näki T.129 N. Väreeseen olevan kyykkysillään muutamien osastolaisten keskellä ja oli hänellä jokin naisten päällystakki yllään, koettaen täten tehdä itsensä sekä näkymättömäksi että tuntemattomaksi. Einari Nurmi pääsi oven luona seisoneiden 'ohranain' ohi ulos siten, että hän painoi lakin silmilleen...

Kun pidätettyjä alettiin viedä pois niin muuttui meteli lopullisesti hurjaksi. E. Nurmen mukaan oli joillakin osastolaisilla ollut aseetkin esillä. Nurmi mainitsi jälkeinpäin, että jos hänellä olisi ollut ase niin hän olisi ampunut..."⁷⁵

Ymmärrettävistä syistä johtuen tämä "ylimääräinen" säkeistö ei sisälly Rajamäen farssin levytettyyn versioon. Tuollaisen tekstin levyttäminen olisi johtanut levypainoksen takavarikointiin. Levytys tehtiin vuonna 1930, jolloin lapualaisuus oli jo johtanut keikkojenkin osalta nimismiesten ennakkosensuuriin. Kisälliryhmien piti useilla paikkakunnilla mm. toimittaa esittämiensä laulujen tekstit etukäteen poliisin hyväksyttäväksi, muuten ei huvilupaa tilaisuuden järjestämiseen herunut. Ohrana paikan päällä tarkisti, että laulettu laulut olivat samat kuin ennaltilmoitetut.⁷⁶

Kansallisarkistossa säilytettävässä EK:n materiaalissa on oma kansionsa vasemmiston poliittisia lauluryhmiä koskien, "laulusakit" -kansio. Tiedusteluraportit sisältävät myös mainintoja kisälliryhmistä ja heidän laulamistaan lauluista. Kaikkein seuratuimmille yksityishenkilöille muodostui omat henkilömapit. Niihin talletettujen toimintaa seurattiin aktiivisesti, tietoja kerättiin jopa kohdehenkilön kuoleman jälkeenkin. Kansallisarkiston digitoidussa kokoelmassa kansioden sisällön lukumäärä ilmoitetaan "jaksoina". Se tarkoittaa yhtä digitoitua aukeamaa johon mahtuu keskimäärin kaksi liuskaa tekstiä. Toinen keskeinen tietolähde ohranasuhteisiin ovat muistitietohaastattelut.

EK seurasi Rajamäen Poikia niin kauan kuin koki heidän toimintansa uhkaavan "laillista järjestystä". Koko ryhmääkin seurattiin, mutta ensisijainen mielenkiinto tuntuu kohdistuneen

⁷⁵ Kansallisarkisto EKV Sörnäisten sos. Nuoriso-osasto ilm.n.o 296

⁷⁶ esim. Kansallisarkisto EKV henkilömappi 552: seurantaraaportti nuorten työläisten kokouksesta Tampereella pääsiäisenä 1929

kolmeen alkukauden sanoittajaan, he olivatkin kaikki maanalaisen kommunistisen puolueen aktiiveja. Heille muodostuivat laajimmat henkilömapit. Laajin tietysti pisimpään eläneellä ja vaikuttaneella Äikiällä, 183 jaksoa, mutta Laineen mapissakin on asiakirjoja 144 jaksoa, Kososella 151. Nämä mapit käsittelevät heidän yleistä poliittista toimintaansa enemmän kuin lauluryhmätoimintaa. Tietoja näistä asiakirjoista on aiempaan Kososen ja Laineen elämäkertatietojen yhteydessä.

Oman henkilömapin ansaitsivat EK:n mielestä myös jotkin laulajat. Rajamäen Poikien ensimmäisen kokoonpanon laulajista sellaisen saivat, aiemmin kuvatussa tapahtumassa pidätetyt, Ville Alanko ja Eino Yletyinen. Heidän lisäksi Viljo Lohtanderia on seurattu useaan otteeseen. Tiedusteluraporteissa mainitaan mm. Ludvig Kososen asuneen hänen luonaan vapauduttuaan Tammisaaresta 20.10.1928. Nähtävästi Lohtander toimi SKP:n asiamiehenä Venäjältä käsin myöhemmin 1930 -luvulla. Hänen raportoidaan 1935 olleen Suomessa komennuksella Antikaisen jutun johdosta ja tuomassa rahavaroja.⁷⁷

Ville Alangon mapissa n:o 668 on vain 13 jaksoa.⁷⁸ Häntä ei tunnuta pidetyn kovinkaan vaarallisena yhteiskunnalle, tiedot ovat hajanaisia irtotietoja. Alankoa ei ole seurattu säännöllisesti. Edes hänen valintansa Sörnäisten nuoriso-osaston puheenjohtajaksi ei aiheuta jatkuva seuranta. EK tuntuu miettineen, että hän on kuitenkin vaaraton "kulttuurihörhö". Seuranta loppuu vuoteen 1929. Alanko on mm. esittänyt laulua, ollut opintopiirin kokouksessa, matkustanut ja on:

"Sörn. sos.nuoriso-os:n jäsen n:o 284, liittynyt 4.6. -23, kuuluu n.s. Rajamäen Poikiin."

Alanko valittiin 18.1.1926 Sörnäisten nuoriso-osaston puheenjohtajaksi, koska johtokunta ei ketään sopivaa löytänyt. Paikkaan pyydettiin esimerkiksi Ville Pessiä, joka kuitenkin kieltäytyi:

"Johtokunta, etsiessään sopivaa puheenjohtajaa osastolle, ei ollut saanut ketään haluamaansa siihen toimeen suostumaan... Alangon ja Sainion kesken oli toimitettava äänetyt. Valituksi tuli Ville Alanko noin 50 äänellä 30 vastaan... Alanko on... saavuttanut yleisen luottamuksen tosi proletariaatin etuja katsovana henkilönä..."⁷⁹

Alangon siirtäessä aktiivisuutensa nuoriso-osastosta Dallapéhen, hän lakkasi kokonaan kiinnostamasta EK:ta. Tämän jälkeen on vain yksi maininta, 9.4.1929 sattumalta paikalle osunut etsivä on huomannut Alangon matkustavan junalla Kotkaan.⁸⁰

Eino Yletyinen oli Gunnar Laineen lisäksi Poikain toinen viilarioppilas ja tuleva punaupseeri. Hänen EK mapistaan n:o 1103⁸¹ löytyy 20 jaksoa, 13.3. -26 kerrotaan:

"...viilarioppilas ammatiltaan. Hän kuuluu tunnettuun "Rajamäen Pojat" -nimiseen Söörn. S.N. osaston laulukuoroon..."

⁷⁷ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 552

⁷⁸ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 668

⁷⁹ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 668: Lyhennysote VIII ilm. n:o 524

⁸⁰ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 668

⁸¹ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 1103

EK:n päällikkö Rieki kertoi Yletyisestä jopa sisäministerille. Yletyinen oli sekaantunut johonkin kovasti vakavampaan kuin pilkkalaulujen laulantaan:

"ilmoituslappu sisäministerille tiedoksi/Rieki 1.10. -27: Yletyinen Eino... Salaisen kommunistisen nuorisoliiton aktiivisimpia jäseniä Helsingissä. Värännyt m.m. kommunistinuorukaisia sotilasvakoilijoiksi ja kiihoittajiksi armeijaan... Yletyinen matkustanut syyskuun 30 p:nä 1927 Rajajoen kautta Venäjälle... Lienee mennyt punaupseerikouluun..."

Sinnehän Eino oli mennyt. Valmistuttuaan punaupseerikoulusta 1930 hän palveli Neuvostoliiton armeijassa Lugan alueella joukkueen komentajana. Vain muutaman kuukauden palveluksen jälkeen hänen terveyssyistä täytyi erota armeijasta ja muuttaa Petroskoihin työläisten sijoittajaksi paikalliseen rakennustrustiin.

29.10.1931 Yletyinen, puolueenimeltään "Leo Oksa", kuolee tuberkuloosiin. Samassa sairaalassa samaan tautiin kuolee kaksi vuotta myöhemmin Ludvig Kosonen. Kosonen kirjoittaa muistokirjoituksen johonkin Neuvosto-Karjalaiseen lehteen:

"Toveripiiriin on jo levinnyt tieto siitä, että Leo Oksa (Eino Ilmari Yletyinen) on poistunut rintamasta... Eino Yletyisessä poistui keskuudestamme eräs nousevan kommunistinuorison tyypillisimpiä edustajia. Sen nuorison joka uhraa koko elämänsä vallankumoustaistelulle ja sosialismin rakentamiselle..."

Hän on Suomen proletanuorison ensimmäisen propagandaryhmän 'Rajamäen Poikain' lauluryhmän keskeisimpiä jäseniä. Ryhmä loittonee työväenliikkeestä, mutta Eino Yletyinen on yksi niistä sen jäsenistä, jotka eivät loittone, päinvastoin...

Sosialismin rakentaminen, sosialismin aseellinen puolustaminen, kansainvälinen kommunistinen vallankumousliike – kaikilla näillä aloilla meidän on jatkettava Einon työtä. Kunnioittakaamme hänen muistoaan! Nuorisoliittolaiset: astukaa Eikan tilalle! Ludvig Kosonen"⁸²

Rajamäen Poikien toisen kokoonpanon laulajista vain Arvi Kosonen on saanut oman 15 jakson mapin.⁸³ Tähän tuntuu olleen syynä enemmän sukulaisuus isoon veljeen Ludvig Kososeen kuin Arvin oma toiminta. Jotain huomautettavaa ohrana kuitenkin löysi:

"30.7.1929 jakanut punaisen päivän mainoksia."

"13.1. -30 ollut Nuorten työläisten opintoyhdistyksen kokouksessa."

Tämän jälkeen tiedotukset vaihtuvatkin EK:n suosimaan suuntaan:

"8/5 -35 kertoi tiedoittaja Niilo Laurila: Pari viikkoa sitten tapasin tiedoittaja Lulu Kososen veljen "Avi" Kososen Heimolan salissa, jossa hän istui Dallape orkesterin johtajan Martti Jäppilän kanssa samassa pöydässä..."

⁸² Ludvig Kososen muistokirjoitus, lehtileike EK:n mapissa n:o 1103

⁸³ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 1795

Seuraavana päivänä Kosonen vieraili tiedottaja Laurilan kotona ja kertoi seuraavaa:

"Viime aikoina sanoo asuneensa Parikkalan kirkonkylässä, äitinsä luona... talvisin tehnyt tukkitöitä ja osaksi ollut sahalla työssä... Nykyään kuuluu Parikkalassa porvarilliseen urheiluseura 'Hyrskeseen'..."

Sota-aikaan 10.4.1942 Arvin siskon kotiin toimitettiin kotietsintä, paikalla oli vierailemassa Arvi Kosonen. Arvi oli sotaväestä vuorokauden lomalla, esitti kunnossa olevat paperinsa, joista kävi ilmi, että hän palvelee yksikössä kpk. 7/9004.

Poikain kolmannen, Dallapén yhteydessä toimineen kokoonpanon jäsenistä Toivo Alajärveä seurattiin 30 jakson verran.⁸⁴ Hän on ensimmäisiä Sörnäisten osastoon liittyneitä ja siksikin tarkka seuranta. Raportit seuraavat Alajärven poliittisten mielipiteiden lientymistä:

"Helsingin sos. nuor. seur. johtok. jäsen liittynyt osastoon 27.4. -23 jäsennumerolla 16" (ilm.rek. 560/24)

Kovasti närkästystä lienee herättänyt ohranassa seuraava episodi. 1.5.1926 Alajärvi kiinnittänyt työväentalolla etsivä Kangashaudan selkään lapun jossa luki "Tämä on ohrana". Lappu oli kiinnitetty tungoksessa "kuohuleivoksella".

Tuossa vaiheessa Alajärvi oli jo tunnettu "huumorin" esittäjä erilaisissa työväentilaisuuksissa. Hän astui ensiaskeliaan ammattiviihdyttäjän työsaralla ja sai tovereiltaan palautetta. Tiedottaja A. Palonen raportoi 20.10.1927 Sörnäisten nuoriso-osaston uusien jäsenten vastaanottojuhlasta jossa Alajärvi vielä esiintyi:

"Toivo Alajärvi on ohjelmasuorituksistaan alkanut ottaa korvausta ja esiintynyt pahennusta herättävästi ja on sentähden menettänyt jonkun verran arvonantoa eikä häntä mielellään tahdota ottaa esittämään ohjelmaa..."

Työväentilaisuuksien keikat kuitenkin jatkuivat. Nähtävästi ajateltiin, että koska tanssisoitostakin maksettiin, niin kai sen humoristinkin pitää elää. Kaksi esityskuvausta vuodelta 1929:

"...Alajärvi esitti huumoria esiintyen suomalaisena 'fascistipomona', joka väitti tulleen juhlaan, koska ohranan edustaja, jonka piti tilaisuuteen saapua, ei uskaltanutkaan tulla, koska pelkäsi, että hänet tunnetaan. Ohrana pelkäsi että hän saa yleisöltä hyvän selkäsaunan. Joka, kuten tässä maassa yleensä – jatkoi Alajärvi kuvaustaan – voi päätyä kuolemaan. Esityksessään jutteli Alajärvi m.m. vankien 16-tuntisesta työpäivästä..." (VIII ilm. n:o 1825.19.3.1929)

"...Alajärvi esitti vaalisaarnan josta seuravaa: Esiintyjä oli pukeutunut juopon, rappiolle joutuneen herran näköiseksi. Sisältö: Kun nyt vaalit tulevat niin jokaisen kommunistin pitäisi hirttää itsensä, jotteivat olisi äänestämässä. Mutta jos kommunistit eivät sitä itse tee, niin kyllä ohrana ja suojeluskunnat sen sitten tekee...On hirtettävä ettei tarvitsisi tuhlaa lyijyä niin kuin tehtiin vuonna 18. Tästä menettelystä on paljon hyötyä, sillä maa tulee lannoitettua

⁸⁴ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 62

ja sittenhän saadaan paljon viljaa, vilja myydään ulkomaille ja saaduilla rahoilla ostetaan viinaa. Lopuksi rukoili esiintyjä jumalaa, että kaikki nämä kauniit ajatukset täyttyisivät...” (ilm. n:o 1901 1.7.1929)

Vuonna 1931 Alajärvi liittyi Dallapén ensimmäisen kiertueen henkilökuntaan, hän organisoi sitä Jäppilän kanssa, toimi kuuluttajana ja lipunmyyjänä. Vuoden 1932 kiertueelta alkaen hän jo siirtyi esiintymään. Hän esitti ”huumoria” ja Rafu Ramstedtin kupletteja.⁸⁵ Tämä siirtyminen kaupallisen musiikin palvelukseen näkyy EK:n raporttien mukaan myös Alajärven ohjelmistossa. Alajärvi on tiedottaja TK:n mukaan ollut yksityisyritteliäisyyden viikolla esiintymässä Kino Palatsissa, jossa pakinoi osuustoimintaliikettä vastaan. Samana iltana hän on ollut keikalla myös kommunististen Helsingin satamatyöntekijöiden osastossa.

7.5.1935 keikka kutomotyöläisten lakkoilamissa HTY:n juhlasalissa kirvoittaa seuraavanlaiset kommentit:

”Väliajan jälkeen esitti Toivo Alajärvi huumoria. Esitti Vaasan Jaakon ym. kertomuksia, joille suuri yleisö nauroi kovasti, mutta muutamat skp:läiset ’tekijät’ olivat Alajärven esitysten ajan totisia, sillä heidän mielestään pitäisi tällaisissa tilaisuuksissa esitetyn huumorinkin olla proletaarista laatua.”

Näillä loppusanoilla yhteiskuntaan sopeutunut ammattiviihdyttäjä katoaa EK:n seurannasta.⁸⁶ Kisällilaulujen sanoittajana hän jatkoi tehden tekstejä Helsingin sos.dem. Nuorisoyhdistyksen kisälleille.

Lauluryhmänä Rajamäen Pojat ilmestyvät tiedotuksiin vuonna 1925, ensin nimellä Rajamäen Rykmentti:

”...melkein kaikki ’rykmentin’ pojat olivat laulutaitoisia... muodostivat he muutamien muiden kanssa n.k. ’Rajamäen köörin’, joka esiintyi ’julkisissa’ tilaisuuksissa ’Kivinokalla’ ja muuallakin...”

Tuona vuonna ohrana aloitti laajemman, järjestelmällisen tiedustelutyön koskien kommunistisiksi luokittelemiaan nuorisojärjestöjä. Kesäksi 1925 Kivinokkaan värvättiin kaksi vakoojaa, tiedustelijat n:o 116 ja 129. Ainakin n:o 129 oli osaston sisäpiiriläinen, hänellä oli pääsy valiokuntien ja johtokunnan kokouksiin. Osastolaiset arvasivat, että joukossa on ”ohranoita”, ja nimesivätkin joitain mielestään varmoja. Näiden nimet tiedottaja 129 raportoi varmaankin huvittuneena esimiehilleen. Syksyllä 1925 osaston tiloihin tehtiin ratsia ja kaikki pöytäkirjat takavarikoitiin. Ne, sekä kesän 1925 yhdeksänsivuinen tiedusteluraportti, olivat keskeistä todistusaineistoa seuraavana vuonna Turun hovioikeuden ”nuorisoliiton jutussa”. Nuorisoliitto lakkautettiin ja toistakymmentä Sörnäisten osastonkin jäsentä tuomittiin eripituisiin kuritushuonerangaistuksiin. Sörnäisten nuoriso-osasto lakkautettiin, Kivinokan kesät loppuivat. Saariveneet ja kesäleirin kassa siirtyivät ”pursiseuralle”. Poliittista toimintaa pyrittiin jatkamaan opintoyhdistyksissä kunnes nekin lapualaislakien voimalla kiellettiin.⁸⁷

⁸⁵ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 77, 82–83

⁸⁶ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 62

⁸⁷ Kansallisarkisto EKV Sörnäisten sos. Nuoriso-osasto Erittäin salainen PM a map IV C 3 e

Vuodelta 1925 on myös raportti Rajamäen Poikien osallistumisesta ”valistusviikkojen” tilaisuuksiin:

”Tiedustaja nro 129 ilmoittaa 3.9. -25: 2.9. -25 pidettiin Vuorelan sos. dem. nuor. y:n valistus- ja vastaanottotilaisuus Sörkan ty:n talolla. Laulettiin mm Varsovalainen, Marseljeesi ja Käy etuvahtiin. Myöhemmin illalla saapui ns. Rajamäen sakki, jonka muodostavat kesällä Kivinokassa majailevat Söörnäisten Sos. n.o.:n muutamat pojat ollen sakin virallinen nimi Rajamäen rykmentti. Sakilla oli epäilemättä aikomus ryhtyä vallankumouksellisiin toimenpiteisiin etsiviin nähden (joita siis oli jo yritetty häätää salista), mutta jäi aie toteuttamatta Vuorelan järjestysmiesten jyrkkyyden vuoksi.”⁸⁸

Tässä ”Tiedustaja nro 129” raportoi laulettu yhteislaulut ja antaa ymmärtää, että Pojat esiintyessään uusien jäsenten vastaanottotilaisuudessa tunnistivat yleisön joukossa olleet ohranat. Esiintyessään useasti monien eri järjestöjen tilaisuuksissa he oppivat tunnistamaan, ketkä olivat aina paikalla ”viran puolesta”. Järjestysmiehet olivat Vuorelan sos.dem. nuorten omia järjestysmiehiä, he eivät nähtävästi halunneet vaikeuksia yhdistyksensä toiminnalle tuohon aikaan vielä hyvinkin militanttien Poikain takia.

Samaa tilaisuutta käsittelee yksityiskohtaisempi, ohjelman kulkua seuraava raportti 89. Sen mukaan

”Juhla alkoi alkusoitolla, joka oli Kansainvälinen.”

Sivulla kaksi kerrotaan:

”15 min väliajalla laulettiin eräitä lauluja, mm. Varsovalainen, jota laulajat allekirjoittaneiden ympärille kokoontuneina erikoisen äänekkäinä huusivat. – Pakinan jälkeen oli luvassa Rajamäen Poikain lauluesitystä, joista muut paitsi yksi olivat joutavia renkutuksia (nämä lienevät olleet epäpoliittista ohjelmistoa, TT). Viimeisessä laulussa lausuttiin mm ’mä olen kommunisti ja punaisena kaadun’ ym. samaan tapaan. Miehet, joita oli 9, olivat pukeutuneet univormuunsa, leveisiin sakilaishousuihin ruskeasta sametista sekä ruskeaan puseroon, soittaen yksi hanuria. Läksijäisiksi lauloi yleisö allekirjoittaneihin kääntyneinä useita lauluja seisten, mm. Työväen marssin ja Neuvosto tähden. Yleisö muutenkin käyttäytyi koko ajan hyvin herjaavasti meitä kohtaan.”

Samana raportin sivulla neljä tiedetään kertoa:

”Armas Äikiä ja L. Kosonen (Poikain sanoittajia, TT) kaikkein räävittömmimpiä.”⁹⁰

Laulu-Veikot -kuoroa seurattiin tarkasti. Lopulta koko kuoro lakkautettiin kommunistisena. Koska useat Poikain jäsenet olivat kuorossa, löytyy seurantaraporteista seuraava toteamus:

”Lauluseura ’Rajamäen Pojat’ on käynyt 1926 Venäjällä (osana kuoron kiertuetta, TT), mukana mm työmies Martti Kristian Jäppilä eli Dallape-Jäppilä”.⁹¹

⁸⁸ Kansallisarkisto EKV EK-VALPO I IV D1d – IV D2b 2583
Välilehti Valistusviikko 31/8 – 6/9 -15

⁸⁹ Kansallisarkisto EKV Ilm. rek no 1101/25

⁹⁰ Kansallisarkisto EKV Ilm. rek no 1101/25 ilmoitus no 60

Kymmenhenkiseksi kasvanut Rajamäen Pojat toisessa kokoonpanossaan. Taisto Jermilän mukaan kuva olisi otettu vuonna 1928. Vasemmalta Martti Jäppilä, Ville Alanko, Reino Kauttu, Väinö Tähkä, Arvi Kosonen, Harri Alanko, Taisto Jermilä, Valdemar Yletyinen, Oiva Salin ja Mauno Jonsson.

Dallapé perustetaan 1925

"Jazzrytmien" herättämää innostusta on kuvannut Ludvig Kosonen myöhemmässä kirjassaan Lippulaulu:

"Sovelтуuko jazzorkesteri juhlallisen hymnin esittämiseen? Internationale jazzorkesterin soittamana! Mutta oli miten tahansa: villiä taistelumarssia, hurjaa hyökkäystä ei mikään orkesteri – suuria sekaorkestereita tietysti lukuun ottamatta, voi kuvata sellaisella rajulla voimalla, tulisella kiihkolla kuin jazzband." 1920–30 -luvuilla työväenjärjestöjen tilaisuuksissa esiintyneet tanssiorkesterit aloittivat usein tanssit soittamalla kansainvälisen instrumentaaliversiona.⁹²

Kansanvalistuksellisella, wrightilaisesta työväenliikkeestä periytyvällä linjalla toimivat, Suomen Työväen Musiikkiliiton ympärille ryhmittyneet tahot eivät kuitenkaan suhtautuneet myönteisesti Internationaaliin jazzorkesterin soittamana. Vielä vuonna 1937 Työväen Musiikkilehti hyökkäsi pääkirjoituksessaan kisällilaulua ja jazzia vastaan. Kaunaan vaikutti toisaalta jo tuolloin vallinnut käsitys rytmimusiikin ala-arvoisuudesta verrattuna taidemusiikkiin. Toisaalta vaikutti kilpailu keikoista: kisälliryhmät ja uutta rytmimusiikkia soittavat tanssiorkesterit ajanoloon lähes syrjäyttivät puhallinorkesterit ja osin kuorotkin iltamien ohjelmistosta.

⁹¹ Kansallisarkisto EKV Ilm. rek. 13/5.1.1932 IV E4a: käsin kirjoitettu

⁹² Kosonen: Lippulaulu. Leningrad: Kirja, 1932

Kun Dallapé 1925 perustettiin, sen ensimmäinen kokoonpano oli Rajamäen Poikien perustajatrio vahvistettuna ulkojäsen Majanderilla.⁹³

Vielä vuonna 1925 Jäppilä, Alanko ja Jonsson olivat kuuluneet Sörnäisten osaston huvitoimikuntaan, Alanko sen sihteerinä. Alanko valittiin tammikuussa 1926 koko yhdistyksen puhenjohtajaksi.⁹⁴ Järjestötoiminta näyttää vaihtuneen 1926 Neuvostoliiton keikkojen jälkeen Dallapén kehitystyöksi. Neuvostoliiton matka oli jonkinlainen käännekohta keskeisten jäsenten toiminnassa. Luokkakantaiset sanoittajat katoavat, Ahti H. Einola ottaa muiden mukana heidän paikkansa. Jäljempänä oleva Dallapén lauluteksti on kommunistien kannalta jo suoraa rienausta. Laulua on esitetty loppuvuodesta 1926 ainakin Sörkan Vennulla. Trion jäsenten nimet katoavat nuoriso-osaston huvitoimikunnan pöytäkirjoista. Ei ole tiedossa jäivätkö he itse pois vai syrjäytettiin heidät ”hoipertelijoina”.

Tanssiorkesteri tarvitsi ”oikeat”, tyylinmukaiset soittimet. Rumpujen osto Jonssonille liittyi Dallapé-yhtyeen syntyyn. Vakavasti otettavalle ”neekerijatsiorkesterille” pirtukanisterirummut eivät enää riittäneet. Jäppilä ja Majander olivat jo kahdestaan ja sooloina soittaneet haitaritantsseja eri työväenjärjestöjen iltamissa. Vuonna 1925 he tekivät urheiluseura Ponnistuksen kanssa sopimuksen. Ponnistus kustantaa heille rummut ja perustettava tanssiyhtye soittaa ilmaiseksi Ponnistuksen juhlissa kunnes rummut on maksettu. Tuolloin Suomessa oli keikalla amerikansuomalaisen Antti Kosolan orkesteri. He olivat raahanneet rummut Amerikoista Suomeen ja helpottaakseen paluumatkaa, myivät ne Jäppilälle ja Majanderille. Myyjänä oli rumpali William Syrjälä.

Tanssiorkesterin laulajan Ville Alangon piti myös soittaa jotain. Laulu ei tuohon aikaan ollut yhtä isossa roolissa tanssisoitossa kuin nykyään, niinpä Alanko osti banjon. Hän ei aiemmin ollut banjoa soittanut, mutta opiskeli nopeasti tarvittavan määrän.

Jäppilän omista muistiinpanoista löytyy maininta:

”Tässä muutama viikko sitten tuli eräs mies vastaan kadulla ja kysyi, muistanko milloin oli Dallapén ensimmäinen esiintyminen ja missä. Se oli 13. päivä syyskuuta 1925 Pasilan torpalla, päivätanssit, en unohda sitä, koska minun hääni olivat edellisenä päivänä.”

Dallapé nimi tuli Jäppilän ja Majanderin Dallapé & Figlio -merkkisistä haitareista. Kansa alkoi puhua Tallapee-pojista.

Dallapén perustamisen jälkeen Rajamäen Pojatkin kuitenkin edelleen keikkaili säännöllisesti. Joskus esiintymisten kanssa oli jo yhteensovittamista. Kun Dallapé oli soittanut tanssit Pasilan työväentalolla 7. marraskuuta 1926, soittajat kiiruhtivat tanssien jälkeen Siltasaareen työväentalon A-saliin Metallityöväen ammattiosasto 3:n iltamiin.

Vuonna 1926 oli tehty Dallapéille aiemmin kuvailtu teksti. Se kuvaili Jäppilän ja muiden Sörkan Vennulle siirtyneiden tunnelmia. Sanat eivät varmasti kelvanneet oikeaoppisille kommunisteille (Neuvostoliitossa prostituutiota) sen paremmin kuin Työväen Musiikkiliiton piirihallituksen jäsenillekään (sivistymätöntä räminämusiikkia, rahvaanomaista kieltä). Katinka-foksin melodialla laulettiin, varmaankin Venäjän keikkojen innoittamina:

⁹³ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 35–36

⁹⁴ Kansallisarkisto EKV henkilömappi 668: Lyhennysote VIII ilm. n:o 524

"Rakkaus on Venäjällä vapaa, vaimokses' saat kenen vain sä tapaot,
 mis' ennen Petrograd, siel' nyt on Leningrad, sielt' avio- ja erokirjat saat
 Siellä ol' myös kaunis pien Katinka, joka pojille ain' silmää vinkkaa
 mut' sitten Katinka, läksi maailmaan, ja perähänsä kaik' nyt kaipaa –
 Minnekkä Katinka kulkenut lie, lempeni sai, toista hän nai
 yhteenkö kulkevi kohtalon tiet, Katinka viipyvi viel' –
 Missä käy Katinka, vastaa hän ei, lempii kai maksusta?
 Hei Hei! Hei Hei?
 Silmät ne säihkyt ja suu hymyää, lemmestä muistot vain jää..."⁹⁵

Vuonna 1927 Dallapé ja sen mukana jo yhtyeen sivuprojektiksi jäänyt ja opportunisteiksi leimatut Rajamäen Pojat siirtyivät Pitkäsillan toiselle puolelle päätoimisiksi tanssimuusikoiksi. Kutsun esitti urheiluseura Helsingin Toverit, joka piti vakituista tanssipaikkaa, Toverien kerhoa, Lönnrotinkatu kolmessatoista.⁹⁶

Dallapéstä muodostui suomalaisen rytmimusiikin kansallinen instituutio. Dallapé kesti kauemmin kuin sitä hylkinyt reaaliosialismi ja toimii edelleen. Sen yhteydessä sivuprojektina esiintyvät vieläkin Rajamäen Pojat. Suurimman loistonsa päivinä Dallapéllä oli omaa nuotinjulkaisutoimintaa, he perustivat ensimmäisen rytmimusiikkia opettavan musiikkiopiston, pyörittivät omaa ravintola-tanssipaikkaa Helsingin keskustassa, tekivät koko maan kattavia kiertueita ja heidän levynsä myivät parhaiten. Yleisesti arvioidaan, että suomalainen rytmimusiikki on pystynyt kehittämään vain kolme aidosti suomalaista musiikkityyliä: haitarijatsin (myöhemmin humppa), kisällilaulun ja suomalaisen tangon. Se, että sama porukka 1920-luvulla kehittää kaksi kolmesta, ei ole hassumpi saavutus.

Pitkäsillan taakse vuonna 1927 jääneet jatkoivat taistelua vasemmiston sisäisestä vallasta. Etunenässä olivat kommunistien *Meijän Pojat* ja sosialidemokraattien *Helsingin sos.dem. nuoriso-osaston Laulavat Kisällit*.

Viimeistään syksyllä 1926 Sörkän Vennulla tanssittiin nelimiehisen yhtyeen tahdissa. Yhtyeen isorumpuun oli piirretty pirteän ihmissyöjän kuva ja sen alle oli koristeellisesti tekstattu sanat JAZZ DALLAPÉ.

⁹⁵ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 36–37

⁹⁶ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 42

Levytykset

Dallapé äänitti ensimmäisenä orkesterina suomalaiselle levymerkille työväenlaulun. Amerikansuomalaiset olivat tällaisia jo tehneet, mutta kanta-Suomen oikeistolaisessa ilmapiirissä Dallapé oli ensimmäinen, joka uskalsi.

Niilo E. Saarikko perusti 1927 sähkötarvikkeiden tuontiliikkeen: Sähkö Oy Columbus Elektr. Ab:n. Yhtiö toi Suomeen myös äänilevyjä. Saarikko innostui kokeilemaan myös omaa levytuotantoa, levymerkiksi tuli yhtiön nimi.

Vuonna 1929 viisi Dallapé-muusikkoa solistinaan Sörnäisten työväen näyttämön johtaja, näyttelijä Aarne Salonen, suuntasi Berliiniin Artiphon -studiolle. Paikan päällä orkesteria täydennettiin saksalaisilla studiomuusikoilla. Viikon mittaisessa sessiossa tehtiin lähes viisikymmentä levyä. Melkeinpä kaikki tutut melodianpätkätkin hyödynnettiin. Jos ei ollut tekstejä, Salonen teki niitä levytyksen aikana.⁹⁷

Köyhälistön marssi levytettiin nähtävästi samalla metodilla. ”Sosialidemokratinen Laulukirja Toimittanut Matti Turkia” vuodelta 1908 sisältää kaksi kappaletta nimeltään ”Köyhän Laulu”. Ensimmäisessä viisisäkeistöisessä on merkintä ”Suom. Saarto.”. Toinen on myös viisisäkeistöinen, tekijätietona vain ”Vapaa suomennos”. Dallapén levytys muutti nimen marssiksi, otti ensimmäisestä tekstistä ensimmäisen säkeistön ja vapaasta suomennoksesta säkeistöt kaksi ja viisi. Jonkin yksittäisen sanan on laulaja muistanut väärin ja korvannut sopivalla. Nykyään Köyhälistön marssia lauletaan kolmisäkeistöisenä vapaan suomennoksen mukaisella tekstillä.

KÖYHÄLISTÖN MARSSI <https://www.youtube.com/watch?v=f9BCCwAIIfl>

Kisällilaulujen levyttäminen oli vuorossa 1930. Se oli rohkea veto koska ilmapiiri oli räikeän äärioikeistolainen. Lapuan liike oli voimansa tunnossa. Vuonna 1930 järjestettiin talonpoikaismarssi ja alkoivat muilutukset.

Dallapé solmi 4.2.1930 Pohjoismaiden Sähkö Osake-yhtiön (PSO) kanssa levytyssopimuksen. Sopimus oli tiettävästi ensimmäinen Suomessa tehty levytyssopimus orkesterin ja levytuottajan välillä. Sopimuksessa Dallapé sitoutuu Suomessa levyttämään vain PSO:n edustamille levymerkeille.

PSO levytti Berliinissä Homocord studiolla. Huhtikuun lopussa 1930 PSO lähetti sinne Dallapén. Levytykset sujuivat hyvin ja niiden väliin oli sijoitettu joitain vapaapäiviä. Tähän väliin iski levytuottaja Saarikko. Hän suostutteli Dallapén välipäiviksi levyttämään Varsovaan käyttäen nimeä ”Rajamäen Poikain orkesteri”. Saarikko ilmeisesti laski, että kun Dallapén nimeä ei sopimussyistä voi käyttää, ostava yleisö kyllä tietää Dallapén ja Rajamäen Poikien yhteyden aiemmin mainituista radio-ohjelmista. Kilpailija PSO maksoi suurimmat kulut: orkesterin matkat Keski-Eurooppaan. Varsovassa puikahtamisen jälkeen orkesteri palasi Berliiniin hoitamaan PSO:n levytyksen kunnialla loppuun.

Varsovassa levytettiin pino tanssimusiikkia, joukossa esimerkiksi ensimmäinen levytys kestohitistä Tulipunaruusut, silloin nimeltään Laulu tulipunaisesta ruususta. Siitä tulikin

⁹⁷ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 56–60

Saarikon yhtiön ensimmäinen kaupallinen menestyslevytys. Levytettiin myös neljä kappaletta Rajamäen Poikien kisällilauluja: Rajamäen romanssi, Muotihulluudesta, Neuvoja ukkomiehille ja Rajamäen farssi, jotka julkaistiin Saarikon Columbus -levymerkillä (Columbus 50201 ja 50209).⁹⁸

RAJAMÄEN FARSSI <https://www.youtube.com/watch?v=VvVWX227n8o>

NEUVOJA UKKOMIEHILLE <https://www.youtube.com/watch?v=rrRuuquRy2A>

Myöhemmin Dallapé palasi vielä kerran työväenlauluihin. 20.4.1951 yhtye levytti singlen Triola -merkille. Singlen A-puolella oli Kansainvälinen ja B-puolella Työväen marssi.⁹⁹

KANSAINVÄLINEN https://www.youtube.com/watch?v=xSL_MobhEbY

TYÖVÄEN MARSSI https://www.youtube.com/watch?v=d9hFB8cL0_Y

⁹⁸ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 60–63

⁹⁹ Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011 s. 214

LÄHTEET

Julkaisematon alkuperäisaineisto

Työväen Arkisto:

- 362.84(471) Lahden sos.dem. Työläisnuoriso-osaston pöytäkirjat vuosilta 1934–1945, vuosikertomus 1935
- 362.84 Etelä-Hämeen demarinuoret CA1, edustajakokouspäytäkirja 1930

Kansan Arkisto:

- 1F6 kisällilaulukokoelma 1931–54
- TMI Taisto Jermilän haastattelu 29.6.1977
- TMI Väinö Tähkän haastattelu 28.6.1977
- 1F9 Helsingin Työväen Lauluveikot UA, Painettu lehtinen Työväen Lauluveikot Neuvostoliitossa
- Aimo Aaltosen jälkeenjääneet paperit, päiväkirjamerkintä 12.12. -65

Maaailman musiikin keskus/Kansanperinteen arkisto:

- GMC/TMI: T682 Pekka Gronow, M Pöysälän haastattelu: 10.3.1970 Olavi Hurrin haastattelu
- GMC/TMI: T642D/Kaarlo Kivilahden haastattelu
- GMC/TMI: T642C/Kaarlo Kivilahden haastattelu
- GMC/TMI: T572/Taisto Jermilän haastattelu

Maaailman musiikin keskus/Global Music Centre:

TMI ohjelmalehtinen ”kisällilaulun ilta”/Saunio

Kansallisarkisto:

- EKV asiamapit: Laulusakit IV E 4a
- EKV henkilömappi 668
- EKV henkilömappi 1795
- EKV henkilömappi 552
- EKV henkilömappi 1455
- EKV henkilömappi 1103
- EKV henkilömappi 62
- EKV EK-VALPO I IV
- EKV Ilm. rek
- EKV Sörnäisten sos. Nuoriso-osasto

Opinnäytetyöt/esitelmä/muu kirjallinen aineisto:

Gronow, Pekka: Kisällilaulu, esitelmä prof. Matti Kuusen seminaarikokouksessa 20.1.1970 (Työväenliikkeen kirjasto)

Rajamäen Poikain lauluja, Taisto Jermilän kokoama laulukirja, kisällilaulukeräys 2016 materiaaleissa

Tolvanen, Heta: Työväenmusiikkia vai musiikkia työväelle? Työväen musiikkiharrastus Helsingissä 1918–1939 (pro gradu Helsingin yliopisto 2016)

Lehtiartikkelit:

Itä ja Länsi -lehti 7/1929, 8/1929 ja 10/1930

Kommunisti-lehti 6.12.1965

1922 Lammassaari/Linna Kultainen nuoruus -lehtiartikkeli, kisällilaulukeräys 2016 materiaaleissa

Aikalaiskirjallisuus:

Hirviseppä Reino: Hupilaulun taitajia Pasi Jääskeläisestä Juha Watt Vainioon. WSOY, Porvoo 1969

Kosonen, Ludvig: Lippulaulu: kuvaus Suomen kommunistisen nuorisoaktiivin elämästä vuodelta 1929. Valtion kustannusliike Kirja, Leningrad 1932.

Tuominen: Tarvitaanko Suomessa vallankumousta. Tammi 1974

Internet lähteet:

<http://www.hel.fi/static/hkm/tyovaenasuntomuseo/tyovaenasuntomuseo/e9.html>

http://www.helsinginponnistus.fi/historiaikkunat/punainen_vanhankaupunginlahti_3.htm

Kalemaa: Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. SKS 2007 <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/?p=12>

<https://www.elonet.fi/fi/henkilo/252283>

KYLLIKKI VALSSI <https://www.youtube.com/watch?v=CkzHQLXSeIY>

KÖYHÄLISTÖN MARSSI <https://www.youtube.com/watch?v=f9BCCwAllfi>

RAJAMÄEN FARSSI <https://www.youtube.com/watch?v=VvVWX227n8o>

NEUVOJA UKKOMIEHILLE <https://www.youtube.com/watch?v=rrRuuquRy2A>

KANSAINVÄLINEN https://www.youtube.com/watch?v=xSL_MobhEbY

TYÖVÄEN MARSSI https://www.youtube.com/watch?v=d9hFB8cL0_Y

Kirjallisuus:

Ala-Kapee, Valkonen: SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930. SAK 1982

Kurkela, Vesa: Musiikkifolklorismi & järjestökulttuuri: kansanmusiikin ideologinen ja taiteellinen hyödyntäminen suomalaisissa musiikki- ja nuorisojärjestöissä. Gummerus kirjapaino, Jyväskylä 1989

Rentola: Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937–45. WSOY 1994

Saarela: Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930. SKS 2008

Salomaa: Punaupseerit. WSOY 1992

Saunio-Tuovinen: Edestä aatteen. Tammi 1978

Simola (toim.): Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009. WSOY 2009

Tikka-Tamminen: Tanssiorkesteri Dallapé: Suomijatsin legenda 1925–2010. SKS 2011

Valkonen: Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1930–1947. SAK 1987

Tekijän musiikkityöhistoria:

<https://tipituovinen.wordpress.com/2016/06/30/musiikkituottaja-timo-tipi-tuovinen/>